

**Hyvinvointimittarit erityisopettajien
pedagogisina työkaluina**

Riikka Roitto

Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma

Syyslukukausi 2021

Kasvatustieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Roitto, Riikka. 2021. Hyvinvointimittarit erityisopettajien pedagogisina työkaluina. Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. 63 sivua + liitteet.

Perusopetuksen ydintehtäviin kuuluu opetuksen lisäksi koulun hyvinvointityö. Fyysinen toimintakyky on yksi osa oppilaiden kokonaisvaltaista hyvinvointia. Tässä kvantitatiivisessa tutkielmassa selvitettiin, miten erityisopettajat hyödyntävät Kouluterveyskysely ja Move! hyvinvointimittareita omassa työssään ja yhteistyössä muun opetushenkilökunnan kanssa. Lisäksi selvitettiin erityisopettajien valmiuksia hyödyntää hyvinvointimittareita ja niiden käyttöä yhteisöllisessä opiskeluhuoltoryhmässä.

Tutkimusaineisto kerättiin strukturoituna verkkopohjaisena kyselynä tammikuussa 2021 erityisopettajille kohdennetusti Vantaan ja Oulun kaupungeista sekä satunnaisesti jaetulla sosiaalisen median ilmoituksella. Erityisopettajat (n=63) arvioivat hyvinvointimittareiden tunnettavuutta ja hyödyllisyyttä, omia valmiuksiaan hyödyntää hyvinvointimittareita omassa työssään sekä yhteistyön tekemisessä koulun muun henkilökunnan kanssa. Erityisopettajat arvioivat myös Ecclesin ym. (1983) odotusarvoteoriaan perustuen toimintakyvyn edistämisen arvostusta sekä oppilaitoskohtaisen opiskeluhuoltoryhmän käytänteitä hyvinvointimittareiden osalta. Taustamuuttujina kontrolloitiin erityisopettajan nimeä, kouluaste ja opiskeluhuoltoryhmään osallistumisaktiivisuus. Aineiston analyysissä käytettiin riippumattomien ryhmien t-testiä ja ristiintaulukointia.

Erityisopettajat tunsivat hyvinvointimittareita vaihtelevasti ja niiden hyödyntämisessä oli suuria eroja. Alakoulun ja yläkoulun erityisopettajien valmiuksissa hyödyntää hyvinvointimittareita kokonaisuudessaan ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa, mutta yksittäiset valmiudet erosivat eri taustamuuttujien kesken. Oppilaiden toimintakyvyn edistäminen oli erityisopettajien mielestä merkityksellistä ja tärkeää. Erityisopettajat tekivät harvoin yhteistyötä muun henkilökunnan kanssa hyvinvointimittareiden osalta. Opiskeluhuoltoryhmien kokoontumisessa ja siihen osallistumisaktiivisuudessa oli tilastollisesti merkittäviä eroja erityisopettajien kesken. Opiskeluhuoltoryhmiin aktiivisesti osallistuvat erityisopettajat tunsivat hyvin koulun käytänteitä hyvinvointimittareiden hyödyntämisestä.

Erityisopettajien aktiivisella osallistumisella moniammatilliseen yhteistyöhön opiskeluhuoltoryhmässä voitaisiin edistää koulun hyvinvointityötä. Erityisopettajat tarvitsevat tulevaisuudessa ohjausta hyvinvointimittareiden tiedon hyödyntämiseksi.

Asiasanat: erityisopettaja, hyvinvointimittari, fyysinen toimintakyky, opiskeluhuoltoryhmä, yhteistyö

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	4
1.1	Hyvinvoinnin edistäminen kouluissa.....	9
1.2	Yhteisöllinen hyvinvointityö opiskeluhuoltoryhmässä.....	13
1.3	Hyvinvointimittareiden hyödyntäminen kouluyhteisössä.....	14
2	TUTKIMUSMENETELMÄT	19
2.1	Tutkimuskonteksti.....	19
2.2	Mittarit ja muuttujat.....	20
2.3	Tutkimuksen kohderyhmä.....	21
2.4	Aineiston analyysi.....	22
2.5	Tutkielman luotettavuus.....	25
2.6	Eettiset tarkastelut.....	26
3	TULOKSET	28
3.1	Hyvinvointimittareiden tunnettavuus ja hyödyllisyys erityisopettajien keskuudessa.....	28
3.2	Erityisopettajien valmiudet hyvinvointimittareiden hyödyntämiseksi	29
3.3	Hyvinvointimittareiden hyödyntäminen erityisopettajien työtehtävissä.....	30
3.4	Hyvinvointimittareiden käyttö opiskeluhuoltoryhmissä.....	32
4	POHDINTA	39
	LÄHTEET	47
	LIITTEET	64

1 JOHDANTO

Peruskoululaisten päivittäinen liikkuminen on pääosin kevyttä. Viidesluokkaiset ovat täysin inaktiivisia keskimäärin 7,5 h päivästä ja kahdeksaluokkalaiset jopa 9 h päivästä. (Husu ym., 2019.) Kouluterveyskyselyn mukaan 8. ja 9. luokkalaisista 43 prosenttia harrastaa hengästyttävää liikuntaa korkeintaan tunnin viikossa (Terveystieteiden tutkimuskeskus [THL], 2020). Fyysisten kuntotekijöiden (kestävyys, kehon koostumus, lihasvoima ja -kestävyys sekä notkeus) lisäksi motoriset taidot (tasapainotaidot, liikkumistaidot, välineenkäsittelytaidot) luovat pohjan koululaisten fyysisen toimintakyvyn tarkoituksenmukaiselle kehittymiselle (American College of Sports Medicine, 2010; Gallahue & Cleland-Donnelly, 2003). Motoristen taitojen harjaantumisen kannalta fyysinen aktiivisuus on välttämätöntä (Slykerman ym., 2014; Sääkslahti, 2005), sillä motoriset taidot kehittyvät oppilaan saadessa ärsykeitä liikkeessaan (Noordstar ym. 2014).

Kansainvälisessä meta-analyysissä on todettu fyysisen aktiivisuuden vaikuttavan koulumenestykseen useammalla eri osa-alueella. Fyysisen aktiivisuuden interventiot koulupäivän aikana vaikuttivat osaltaan oppilaiden kielellisiin taitoihin, matemaattisiin taitoihin, lukutaitoon sekä kokonaisuudessaan äidinkielen (englanti), matematiikan, lukutaidon ja luonnontieteiden keskiarvoon. (Álvares-Bueno ym., 2017.) Päivittäiset liikuntatunnit edistivät oppilaiden koulumenestystä motoristen taitojen kehittymisen ohella (Ericsson & Karlsson, 2012). Myös erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden osalta liikuntataidoilla näyttäisi olevan positiivinen yhteys koulumenestykseen (Jelle Vuijk ym., 2011).

Valtakunnallisista fyysistä hyvinvointia edistävästä ohjelmasta näkyvimmin koulujen toimintakulttuuriin on vaikuttanut Liikkuva koulu -ohjelma. Liikkuva koulu -ohjelman saavutuksena on ollut koulujen laajamittainen ja monipuolinen kapasiteetin vahvistaminen peruskoululaisten koulupäivän aikana tapahtuvan liikkumisen edellytyksien lisäämiseksi (Isoaho & Summanen, 2019). Liikkuva koulu on onnistunut lisäämään oppilaiden fyysistä aktiivisuutta koulupäivien sisälle, mutta oppilaiden päivittäinen fyysinen aktiivisuus ei ole kokonaisuudessaan siltikään lisääntynyt (Haapala ym., 2016).

Suomalaislasten ja -nuorten liikkuminen on murroksessa. Harrastamiseen liittyvässä tutkimuksessa on havaittu, että ohjattua liikuntaa harrastetaan yhä enemmän omaehtoisen liikkumisen vähentyessä (Blomqvist ym., 2019). Fyysisen aktiivisuuden vaikuttavuus oppilaiden kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin on laajalti tunnistettu ja siksi koulujen puolesta aktiivisesti edistetty asia myös koulupäivän aikana (Ardoy ym., 2014; Beck ym., 2016; Burrows ym., 2014). Oppilaiden itseraportoimalla fyysisellä aktiivisuudella oli myönteinen yhteys koulumenestykseen. Tämä vaati kuitenkin oppilaiden osalta vähintään tunnin fyysistä aktiivisuutta päivässä vähintään viidesti viikossa. (Syväoja, 2014.) Säännöllisen liikunnan harrastaminen näyttäisi lisäävän aivojen hiussuonien määrää sekä luovan uusia hermosoluja hippokampukseen, joka on oppimisen ja muistin keskus (Hopkins ym., 2012).

Fyysisen aktiivisuuden ja koulumenestyksen yhteyttä saattaa selittää fyysisen aktiivisuuden vaikutus aivojen rakenteisiin ja toimintaan (Syväoja, 2015). Fyysinen aktiivisuus lisää aivojen verenkiertoa ja hapensaantia sekä aivoperäisen hermokasvutekijän pitoisuuksia verenkierrossa, joka vaikuttaa aivorakenteiden mukautuvuuteen ja aivotoiminnan tehostumiseen (Chaddock-Heyman ym., 2013). Lisäksi objektiivisesti mitattu fyysinen aktiivisuus oli tarkkaavaisuustestissä yhteydessä parempaan reaktioaikaan (Syväoja, 2014). Yksi esimerkki aivojen rakenteiden toiminnasta on ERP (*event-related brain potential*), jossa stimulantti aikaansaa aivosähköisen muutoksen. Fyysisesti aktiivisilla oppilailla oli vertaisiin nähden paremmat oppimistulokset tutkimuksessa, jossa seurattiin juuri ERP stimulantin vaikutuksia kielen prosessointiin. Kaikki nämä toiminnot tapahtuvat isoaivojen pääläen lohkoissa, joka käsittelee kielellisiä asioita. (Scudder ym., 2014.)

Shanghaissa alakoululaisiin kohdistuneessa laajassa tutkimuksessa (n=17 318) havaittiin, että fyysisellä aktiivisuudella olevan negatiivinen korrelaatio käyttäytymisen haasteiden, ADHD ja sosiaaliset haasteiden kanssa. Fyysinen aktiivisuus korreloi positiivisesti akateemisen koulumenestyksen sekä prososiaalisen käyttäytymisen kanssa. (Zhang ym., 2019.) Tämä tutkimustulos tukee erityisesti sitä, että ADHD:n kohdalla fyysisellä aktiivisuudella voidaan tukea ADHD-

oppilaiden koulumenestystä. Fyysinen aktiivisuus edistää keskittymistä, jolloin oppilaan toiminnanohjauksen on todettu olevan parempaa (Tomporowski ym., 2007).

Álvares-Bueno ym. (2017) havaitsivat meta-analyysissään, että fyysisen aktiivisuuden interventiot koulupäivän aikana, kuten myös liikuntatunnit, vaikuttivat kaikista eniten oppilaiden koulumenestykseen. Fyysisen aktiivisuuden vaikutuksia koulumenestykseen pitkittäistutkimuksien osalta on ollut vaikeampi osoittaa. Haapala ym. (2019) havaitsivat, että fyysinen aktiivisuus ja koulumenestys olivat yhteydessä tutkimuksen alussa 5. luokan oppilailla, mutta tutkimuksen toisessa vaiheessa 7. luokan lopulla fyysisellä aktiivisuudella ja koulumenestyksellä ei ollut enää yhteyttä. Pitkittäistutkimuksessa yhteys havaittiin vain alku- ja loppumittauksessa koulumenestyksen osalta. 5. luokan fyysisen toimintakyvyn Move!-mittauksissa hyvä suoriutuminen on yhteydessä suurempaan fyysiseen aktiivisuuteen 7. luokalla (Koskinen, 2021). Move!-mittaukset sijoittuvat juuri 5. luokalle, joka näyttäisi olevan viimeisiä ajankohtia vaikuttaa oppilaiden fyysiseen aktiivisuuteen. Oppilaiden siirtyminen yläkouluun vaikuttaa useamman tutkimuksen mukaan fyysiseen aktiivisuuteen alentavasti (Currie ym., 2008).

Kouluterveyskyselyn avulla on kerätty tietoa oppilaiden subjektiivisesti arvioidusta fyysisestä aktiivisuudesta vuodesta 1996 saakka (THL, 2020). Seurantaindikaattoreiden luominen pohjautuu valtioneuvoston hyväksymään Terveys 2015 – kansanterveysohjelmaan (Rotko & Kauppinen, 2016). Myös perusopetuksen opetussuunnitelmaan kirjatun Move! fyysisen toimintakyvyn seurantajärjestelmän taustalla vaikuttavat vuoden 2009 linjaus periaatepäätöksestä liikunnan edistämiseksi. Valtionhallinnossa todettiin tuolloin, ettei Suomessa ole tarjolla objektiivista mittaustietoa lasten ja nuorten liikuntataidoista. Fyysisen toimintakyvyn mittausjärjestelmän taustalla on siis tarve valtakunnalliseen tiedonkeruun ja palautejärjestelmään. (Jaakkola ym., 2012.)

Subjektiivista tietoa lasten ja nuorten fyysisestä aktiivisuudesta on kerätty Kouluterveyskyselyissä erilaisin kysymyksin. Kouluterveyskyselyiden perusteella vähintään tunnin päivässä liikkuvien osuus 4. ja 5. luokkalaisten

koululaisten osalta on laskenut kahdessa vuodessa kuusi prosenttiyksikköä, vuonna 2019 vähintään tunnin päivässä liikkuvia oppilaita oli enää 39 prosenttia koko ikäluokasta. 8. ja 9. luokkalaisten kohdalla pitkään jatkunut laskeva trendi on vihdoinkin kääntynyt nousuun, jolloin 22 prosenttia ikäluokasta raportoi liikkuvan vähintään tunnin päivässä aikaisemman 2017 vuoden tuloksen ollessa 19 prosenttia. (THL, 2020.)

Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa 2018 (LIITU)-tutkimuksessa (n= 2555) objektiivisesti mitattuna 4. ja 5. luokkalaisista 41 prosenttia saavutti vähintään tunnin päivässä reipasta/rasittavaa liikkumista, mikä on enemmän kuin vastaavassa valtakunnallisessa Kouluterveyskyselyn tuloksissa. LIITU-tutkimuksessa 8. ja 9. luokkalaisista vain 10 prosenttia liikkui reippaasti/rasittavasti tunnin päivässä. (Husu ym., 2019.) Uuden liikkumissuosituksen mukaan 7-17 -vuotiaille suositellaan monipuolista, reipasta ja rasittavaa liikkumista vähintään tunnin päivässä yksilölle sopivalla tavalla (Opetus- ja kulttuuriministeriö [OKM], 2021).

Kouluterveyskyselyn ja LIITU-tutkimuksen varsin kattava otanta antavat subjektiivisen käsityksen oppilaiden fyysisestä aktiivisuudesta, mutta fyysisen toimintakyvyn seurantajärjestelmä Move! tarjoaa pitkittäistutkimuksen mukaisesti objektiivisesti yksilöllistä ja alueellista tietoa oppilaiden toimintakyvystä. Move!-mittaukset on tehty 5. luokkalaisille vuodesta 2016 alkaen ja 8. luokkalaisille vuodesta 2018 alkaen (OPH, 2020a). Vuodesta 2019 alkaen tuloksista on siis ensimmäistä kertaa nähtävissä pitkittäistutkimukseen osallistuneiden oppilaiden osalta fyysisen toimintakyvyn muutokset mittausten välillä. Uusimpien, vuoden 2020, tulosten osalta oppilaiden kestävyyskunto on heikentynyt ja suurella osalla oppilaista kestävyyskunto on terveyttä ja toimintakykyä mahdollisesti haittaavalla tasolla (Valtion liikuntaneuvosto [VLN], 2020).

Move! on saanut laajalti kritiikkiä sen soveltumattomuudesta koululiikuntaan. Tiina Kujala ja Laura Rantavuori Tampereen yliopistosta kritisoivat mittauksen ja vertailua edistävän kulttuurin sopimattomuutta koulun liikuntakasvatukseen ja opetussuunnitelmaan (Helsingin Sanomat, 2018). Kuitenkaan Aalto & Halmeen (2019) pro gradu -tutkielmassa oppilaiden viihtyminen

liikuntatunneilla ei eronnut tilastollisesti merkitsevästi liikuntatunnin ja Move!-mittaustunnin välillä. Myöskään oppilaiden kokemalla ahdistuneisuudella Move!-mittaustuntien ja liikunnantuntien välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa (Koskela & Vikström, 2018). Yleisesti ottaen koululiikuntaan myönteisesti suhtautuvat oppilaat ovat fyysisesti aktiivisempia ja oppilaiden fyysinen kunto ja liikuntataidot ovat parempia kuin koululiikuntaan kielteisesti suhtautuvilla oppilailla (Pentikäinen ym., 2016). Lisäksi oppilaiden subjektiivisesti arvioima sosiaalinen asema on yhteydessä oppilaiden fyysiseen aktiivisuuteen välitunneilla (Rajala, 2021).

Fyysisen toimintakyvyn Move!-mittauksiin suhtaudutaan opetushenkilökunnassa varauksella. Erityisesti ne opettajat, jotka kokevat tarvitsevansa lisäkoulutusta tai -apua mittausten järjestämiseen, suhtautuvat mittauksiin negatiivisesti. Negatiivinen suhtautuminen voi johtua osittain siitä, että opettajat ovat itsenäisesti perehtyneet mittaushjeisiin ja vain 17 prosenttia opettajista on osallistunut työnantajan järjestämään perehdytykseen mittauksista. (Luokkanen & Turunen, 2019.) Opettajien omat tiedot ja taidot mittauksista sekä asenne mittauksia kohtaan aiheuttaa myös haasteita mittausten järjestämisessä ja tuloksien hyödyntämisessä (Salin, 2020).

Opettajien negatiivisella suhtautumisella Move!-en voi olla vaikutusta myös oppilaiden kokemukseen mittaustilanteesta. Oppilaat kokevat mittaustilanteissa epämiellyttäviä fyysisiä tunteita sekä kokevat mittaustilanteessa suorituksen vertailua ja kilpailua oppilaiden kesken. Epävarmuus mittaustilanteissa johtui hankalista tai vieraista liikkeistä. (Marttinen, 2017.) Opettajien antama sosiaalinen tuki näyttäisi vaikuttavan epäsuorasti oppilaiden fyysiseen aktiivisuuteen subjektiivisen sosiaalisen aseman välityksellä (Rajala ym., 2021). Opettajien tulisi pystyä luomaan opetusjärjestelyin myös mittaustunneille turvallinen ilmapiiri. Move!-mittaukseen tulisi tutustua oppilaiden kanssa etukäteen ja mittaustuloksia tulisi käsitellä yksilö- ja luokkatasolla oppilaiden kanssa. Myös oppilaat odottavat saavansa palautetta mittausten perusteella, mutta tulosten analysointi jää oppilaiden mukaan valjuksi, sillä tuloksia ei olla käsitelty yhdessä opettajan kanssa (Marttinen, 2017). Vaikka opettajat arvioivat omat

valmiutensa hyväksi antaa oppilaille palautetta mittauksien tuloksista, eivät opettajat hyödynnä mittausten tuloksia henkilökohtaisissa keskusteluissa oppilaiden kanssa (Salin, 2020).

Kouluissa käytössä olevia hyvinvointimittareita ovat kansalliset Kouluterveyskysely, Move!, LIITU, Liikkuvan koulun nykytilan arviointi sekä kansainvälinen WHO-Koululaistutkimus (*Health Behaviour in School-aged Children [HBSC]*). Tässä tutkielmassa keskitytään ensisijaisesti oppilaiden fyysisen toimintakyvyn tarkasteluun kouluhyvinvoinnin osa-alueena erityisopettajien tuntemien hyvinvointimittareiden kautta, joita ovat Kouluterveyskysely ja Move!. Kouluterveyskysely tuottaa monipuolista seurantatietoa koululaisten ja opiskelijoiden subjektiivisesta hyvinvoinnista, jota oppilaitokset ja kunnat voivat hyödyntää palveluiden ja toiminnan kehittämisessä (THL, 2021a). Vastaavasti valtakunnallisen fyysisen toimintakyvyn Move!-mittariston avulla koulujen on mahdollista saada objektiivista tietoa oppilaiden toimintakyvystä ja jaksamisesta koulutyössä (OPH, 2020a).

Tässä pro gradu -tutkielmassa on tarkoitus selvittää, miten toisistaan eroavia Kouluterveyskysely ja Move! hyvinvointimittareita voidaan hyödyntää erityisopettajien monipuolisissa työtehtävissä. Tutkielma antaa läpileikkauksen erityisopettajien nykyisiin toimintamalleihin oppilaiden fyysisen toimintakyvyn tukemisessa ja kuvaa erityisopettajien näkökulmasta koulun hyvinvointiin liittyvän toimintaprosessin toimivuutta.

1.1 Hyvinvoinnin edistäminen kouluissa

Lastensuojelulakiin (13.4.2007/417/12 §) on kirjattu kunnille velvoite laatia lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja kehittämiseksi suunnitelma, joka hyväksytään kunnanvaltuustossa ja tarkistetaan säännöllisesti. Kuntia velvoittavan hyvinvointisuunnitelman tarkoituksena on ohjata, kehittää ja johtaa lasten ja nuorten hyvinvointityötä kunnissa. Hyvinvointityö on toimialarajat ylittävää, jossa jokaisella on oma vastuunsa. (Kuntaliitto, 2008.) Perusopetuksen ydintehäviin kuuluu oppimisen ja opetuksen lisäksi oppilaiden hyvinvoinnin

edistäminen (Opetusministeriö, 2012). Lisäksi oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa on säädetty oppilashuollon järjestämisen periaatteet yksilöllisestä oppilashuollosta kuin opiskelijahuollon ohjauksesta ja valvonnasta opetuksen järjestävän tahon osalta (OPH, 2020b).

Opiskeluhoitolain tarkoitus ei kuitenkaan ole erottaa pedagogiikkaa ja opiskeluhoitoa erillisiksi toimijoiksi. Koulun hyvinvointityön voidaan ajatella jakautuvan kolmeen osaan; eheyttävään, yhdistävään ja syventävään hyvinvointityöhön (Lakkala ym., 2019). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa mainitaan tavoitteeksi toimintakulttuuri, joka edistää mm. oppilaiden hyvinvointia. Vastaavasti itsestä huolehtiminen ja arjen taidot (L3) osaamiskokonaisuudella tavoitellaan ymmärrystä ja taitoja oman ja toisten hyvinvoinnin edistämiseksi. Hyvinvointia käsitellään oppilaiden kanssa koulussa hyvinvoinnin sisältyessä opetussuunnitelman perusteisiin yläkoulussa terveystiedossa ja alakoulussa ympäristöopissa. (OPH, 2014.)

Lasten hyvinvoinnin ulottuvuudet jaetaan henkiseen, fyysiseen, sosiaaliseen, emotionaaliseen, esteettiseen, kognitiiviseen ja eettiseen ulottuvuuteen, johon lapsen oma toiminta, merkittävät ihmissuhteet ja kasvuympäristö vaikuttavat eri kontekstissa (Pulkkinen & Fadjukoff, 2018). Lisäksi kouluhyvinvointia voidaan tarkastella laajemmin sosiaalisen, fyysisen ja emotionaalisen ulottuvuuden kautta. Allardtin (1976) hyvinvointiteoriaa mukailevassa koulun hyvinvointimallissa koulun toiminnot vaikuttavat oppilaiden hyvinvointiin, kasvatukseen sekä koulumenestykseen. Kouluhyvinvointi käsitteenä jakautuu 1) koulun olosuhteisiin 2) sosiaalisiin suhteisiin 3) itsensä toteuttamisen mahdollisuuksiin ja 4) terveydentilaan. (Konu, 2002.)

Koulu kuuluu kunnan palvelurakenteessa yleiseen toimintayhteyden olosuhteiden osalta (Harinen & Halme, 2012). Koulujen olosuhteisiin liittyvät fyysisten olosuhteiden lisäksi oppilaiden psyykinen turvallisuus sekä viihtyisyys, jotka kaikki ovat tärkeä osa kouluhyvinvointia (Konu, 2002). Kouluun kiinnittymisen teoriassa tärkeää on kouluympäristön muokkaaminen oppilaiden myönteisiä kokemuksia tukeväksi (Fredricks ym., 2019). Yläkoululaisten mielestä koulun parhaita ominaisuuksia olosuhteiden osalta ovat oppimisympäristön

viihtyisyys, turvallisuus, toimiva lukujärjestys, tasapuoliset säännöt ja koulun turvallisuus (Saastamoinen, 2014). Esimerkiksi Kouluterveyskyselyn mukaan 4. ja 5. luokkalaisista 7 prosenttia ja 8. ja 9. luokkalaisista 5 prosenttia on joutunut viikoittain tai useammin kiusaamisen kohteeksi (THL, 2020). Kouluviihtyvyyteen vaikuttaa erityisesti yläkoululaisten osalta sosioemotionaalinen kompetenssi myös toiselle asteelle siirryttäessä, sillä kouluviihtyvyys on osoitettu varsin pysyväksi ominaisuudeksi (Manninen, 2018).

Koulujen sosiaaliset suhteet sisältävät ymmärryksen mm. opettajien ja oppilaiden välisistä suhteista, koulukavereiden välisistä suhteista, ryhmädynamiikasta ja kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä (Konu, 2002). Opettajien ja oppilaiden väliset suhteet eroavat yleisopetuksen ja erityisopetuksen osalta niin, että erityisopetuksessa olevat 8.lk oppilaat kokevat suhteensa opettajiin selvästi paremmaksi kuin yleisopetuksen oppilaat. Heikoimmin oppilaan ja opettajan välinen suhde näyttäisi olevan osa-aikaisessa erityisopetuksessa olevien oppilaiden osalta. (Manninen, 2018.) Nuorten kokemus korkeampi sosiaalinen asema on yhteydessä fyysiseen aktiivisuuteen (Rajala, 2021). Kouluyhteisön vuorovaikutus on merkittävässä roolissa myös yläkoululaisten mielestä; koulun parhaita ovat koulun ilmapiiri, sosiaaliset suhteet ja yksinäisyyden ennalta-ehkäisy (Saastamoinen, 2014). Koulun ja kodin yhteistyön lähtökohtana on tukea oppilaan kasvuyhteisöjä vuorovaikutteisesti vaikkakin yhteistyön toimijuuden omistaa koulu (Orell & Pihlaja, 2018).

Oppilaiden kokemus itsestään aktiivisena toimijana osana kouluyhteisöä ja päätöksentekoa tukee kouluun kiinnittymistä, jolla on merkittävä vaikutus mm. koulumenestykseen ja jatko-opintoihin (Manninen, 2018). Yläkoululaisten mielestä koulun parhaita ominaisuuksia ovat mieluisat oppiaineet ja valinnaisaineet, vastuun ottaminen koulutyöstä, mahdollisuus kehittää itseään ja identiteettiään sekä tulla kuulluksi (Saastamoinen, 2014). Kouluterveyskyselyn mukaan 4. ja 5. luokkalaisista 50 prosenttia on osallistunut koulun asioiden suunnitteluun, mutta vain 12 prosenttia 8. ja 9 luokkalaisista on kokenut omat vaikutusmahdollisuudet koulussa hyväksi (THL, 2020).

Liikkuva koulu –nykytilan arvioinnin mukaan 60 prosentilla kouluissa koulupäivän aikainen liikkuminen on kirjattu osaksi koulun toimintasuunnitelmaa ja hyvinvoinnin ja liikkumisen edistäminen on kirjattu koulun opetussuunnitelmaan. Pelkästään yläkoulujen osalta hyvinvoinnin ja liikkumisen edistäminen löytyy 43 prosentilta koulun opetussuunnitelmasta. Yläkoulujen toimintamalli poikkeaa alakouluista, jolloin yhtenäisten käytänteiden luominen ja ylläpitäminen vaativat opettajilta jatkuvaa yhteistyötä ja rehtorilta hyvinvointijohtajuutta. (Kämppi ym., 2018.)

Koulun toimintakulttuurin kehittäminen on koko työyhteisön tehtävä, mutta yläkouluissa liikunnallisen toimintakulttuurin edistäminen jää usein yksin liikunnanopettajan vastuulle, johon muu opetushenkilökunta ei osallistu (Lehmuskallio & Toskala, 2018). Koulujen kumppaneita hyvinvointityössä ovat monet kolmannen sektorin toimijat. Valtakunnallisesti toimiva ehkäisevän lastensuojelun toimintamalli IceHearts tukee liikunnan avulla mm. oppilaiden osallisuutta. Kasvatuskumppanuuden dialogisuus, ratkaisukeskeisyys ja jaettu asiantuntijuus edistävät oppilaiden hyvinvointia. (Kekkonen ym., 2018.) Liikunta- ja urheiluseurat ovat kouluterveydenhoitajien mielestä erittäin tärkeitä yhteistyötahoja oppilaiden fyysisen toimintakyvyn edistämiseksi (Koukkari, 2019).

Harrastamisen Suomen mallissa koulujen kumppaneina kunnissa toimivat harrastuksia tarjoavat organisaatiot tavoitteenaan tarjota jokaiselle lapselle ja nuorelle mieluisa ja maksuton harrastus koulupäivän yhteydessä (OKM, 2020b). Kolmannen sektorin toimijoiden lisäksi kunnilla on omia painopistealueita koulujen hyvinvoinnin edistämiseksi. Esimerkiksi nuorten syrjäytymistä ennaltaehkäisevä Mukana -hanke on Helsingin kaupungin kärkistrategioihin kuuluva toimintaa, jolla pyritään vahvistamaan hyvinvointia tukevia ja suojaavia tekijöitä sekä luomaan toimintamahdollisuuksia alueellisesti (Helsingin kaupunki, 2020). Koulujen hyvinvointityön monipuolisuudesta ovat osoituksena edellä mainitut toimintamallit, joissa kouluympäristö on aktiivinen toimija hyvinvointityötä edistämässä. Hyvinvointityön tukena on oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (2014) painotus yhteisöllisestä opiskeluhuollosta (OPH, 2020b). Yhteisöllisen opiskeluhuollon tavoitteena on edistää yksilöiden oppimista ja hyvinvointia sekä

yhteisön vuorovaikutusta ja osallisuutta (Hietanen-Peltola ym., 2018). Tämän lisäksi perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa terveystieto on sisällytetty alakoulun ympäristöoppiin vuodesta 2016 alkaen (OPH, 2014).

1.2 Yhteisöllinen hyvinvointityö opiskeluhuoltoryhmässä

Yhteisöllisellä opiskeluhuollolla tarkoitetaan oppilaitoksen toimintakulttuuria ja toimia, joilla edistetään opiskelijoiden ja opiskeluympäristön oppimista, hyvinvointia, terveyttä, sosiaalista vastuullisuutta, vuorovaikutusta, osallisuutta ja esteettömyyttä. Oppilaitoksessa työskentelevien on tehtävissään edistettävä oppilaiden hyvinvointia. (Oppilas- ja opiskeluhuoltolaki 30.12.2013/1287/4 §.) Perusopetuksessa puhutaan oppilashuollosta ja toisella asteella opiskeluhuollosta. Tässä tutkielmassa näistä käytetään yhteistä nimitystä opiskeluhuolto.

Opiskeluhuolto on kaikkien kouluyhteisössä työskentelevien tehtävä (OPH 2014). Moniammatillisen työryhmän kokoonpanosta päättää koulutuksen järjestävä taho (Perälä ym., 2015), jonka tulee kuvata koulukohtaisessa oppilashuoltosuunnitelmassa yhteisöllisen opiskeluhuollon kokonaisuus sen järjestämisestä sekä toimintavoista mm. kouluyhteisön ja -ympäristön hyvinvoinnin edistämiseksi (Oppilas- ja opiskeluhuoltolaki 30.12.2013/1287/13 §). Opettajan rooli oppilaitoskohtaisessa opiskeluhuoltoryhmässä on huolehtia ryhmän hyvinvoinnista osana opetustyötä ja tuoda havainnot muutoksista opiskeluhuoltoryhmän tietouteen (Hietanen-Peltola ym., 2018). Opiskeluhuoltoryhmällä ei ole hallinnollista päätösvaltaa, vaan asiantuntijuuteen perustuva ryhmä esittää näkemyksiä ja ehdotuksia (Kontio, 2013).

Yhteisöllinen opiskeluhuoltotyö käsitteenä ilmaisee tarvetta muutokseen ongelmia havaittaessa. Korjaavan työotteen sijaan tulisikin puhua yhteisöllisestä hyvinvointityöstä, joka tukee hyvinvoinnin toimintakulttuuria oppilaitoksissa (Hämeenaho & Sainio, 2021). Moniammatillinen yhteistyö mahdollistaa opiskeluhuollon jäsenten vahvuuksien hyödyntämisen, kokonaisvaltaisen oppilaantuntemuksen sekä eheän koulupäivän, jotka tukevat lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia (Hakala & Huttunen, 2014; Konu, 2002). Opiskeluhuoltoryhmän

toiminnan haasteena on siihen osallistuvien eri ammattikuntien työlle asetetut säädökset, jotka vaikuttavat tiedon jakamiseen ryhmässä (Kontio, 2013). Yhteisöllisen hyvinvointityön prosessissa oppilaitoksen toimintamallit ja käytänteet nivoutuvat yhteen jaettujen arvojen ja yhteisten tavoitteiden kanssa työyhteisön sitoutuessa niihin (Hämeenaho & Sainio, 2021).

Opiskeluhoitoryhmien toimintaa on tutkittu aikaisemmin mm. toisen asteen ammatillisten opiskelijoiden opintojen keskeyttämisen näkökulmasta, johon suoraa selittävää tekijää ei voitu todentaa (Koskela, 2013). Yläkoulussa toteutetussa interventiotutkimuksessa oppilashuollossa järjestetyt lyhythoidot masentuneiden oppilaiden kohdalla osoittautuivat tehokkaiksi ja sovellettavissa koulun oppilashuollon toimintaan koulun resurssit huomioiden (Parhiala, 2019). Moniammatillisen yhteistyön haasteina ammatillisessa koulutuksessa olivat rakenteellisia sekä henkilökohtaisia tekijöitä, kuten aikaresurssi, yhteistyön suunnittelemattomuus sekä toisten työntekijöiden työnkuvien tuntemattomuus (Koskela, 2013). Opiskeluhoitoryhmien toiminnan sisältö eroaa eri kouluasteilla, sillä opiskelijälähtöisessä työskentelyssä toiminnan painopisteet muuttuvat oppilaiden kasvaessa (Parhiala, 2019).

Opiskeluhoitoryhmä käsittelee myös Kouluterveyskyselyn ja Move!-mittauksen kaltaisten tiedonkeruiden oppilaitoskohtaisia tuloksia (Perälä ym., 2015). Fyysisen toimintakyvyn mittarit toimivat luokkien hyvinvointitilanteen seurannassa, arvioinnissa ja tukitoimien suunnittelussa työkaluina (Hietanen-Peltola ym., 2018). Kyselyiden tulosten hyödyntäminen hyvinvointityön kehittämisessä on tiedolla johtamista (Hämeenaho & Sainio, 2021). Hyvinvointityö tukeutuu opiskeluhoitoryhmässä jäsenten asiantuntijuuteen perustuvaan sekä sääntöihin ja määräyksiin perustuvaan päätöksentekoon (Kontio, 2013).

1.3 Hyvinvointimittareiden hyödyntäminen koulu yhteisössä

Kouluterveyskysely. Valtakunnallisen kouluterveyskyselyn kautta Terveiden ja hyvinvoinnin laitos kerää tietoa joka toinen vuosi peruskoulun 4., 5., 8. ja 9. luokkalaisilta sekä toisen asteen 1. ja 2. vuosikurssin opiskelijoilta (THL, 2020).

Kouluterveyskyselyiden tulosten perusteella voidaan parantaa lasten, nuorten ja perheiden palveluita ja kehittää koulujen toimintaa (THL, 2021a). Laajasta kyselystä saadaan tietoa myös koululaisten ja opiskelijoiden elintavoista, kuten liikuntatottumuksista (Lerssi ym., 2008).

Kouluterveyskyselyn tuloksien aihealueista elintavat ovat opetushenkilökunnalle tunnetuimmat (Virkkunen, 2014). Kouluterveyskyselyssä fyysisestä aktiivisuudesta puhutaan yleiskäsitteellä liikunta. Kyselyssä liikunnalla tarkoitetaan sellaista toimintaa, joka nostaa sydämen sykettä ja hengästyttää, kuten urheilu, pelaaminen, koulumatkat, välitunnit tai liikuntatunnit (THL, 2021b). Koululaisten ja opiskelijoiden fyysisestä aktiivisuudesta tietoa saadaan seuraavilla mittareilla; kuinka moni alakoululainen liikkuu vähintään tunnin päivässä sekä yläkoulun ja toisen asteen osalta siitä, kuinka moni liikkuu vähintään tunnin päivässä, kuinka moni harrastaa hengästyttävää liikuntaa vapaa-ajalla korkeintaan tunnin viikossa sekä kuinka moni liikkuu korkeintaan yhtenä päivänä viikossa vähintään tunnin (THL, 2020).

Kyselyn tuloksien hyödyntämistä kouluyhteisössä on tarkasteltu aktiivisesti Kouluterveyskyselyn kehittämiseksi. Oppilashuoltoryhmässä tuloksista on keskusteltu ja niiden pohjalta tehty jatkotoimenpiteitä rehtoreiden raportoinnin mukaan alle 50 prosentilla kouluista (Rimpelä ym., 2005), kun terveystietoa opettavista aineenopettajista 63 prosenttia käsitteli tuloksia joko opettajien tai oppilaiden kesken (Kivimäki, 2005). Tulosten hyödyntämistä vaikeutti opettajien mielestä se, etteivät aihealueet sovi opettavien oppiaineiden sisältöihin (Virkkunen, 2014). Kouluterveyskyselyiden osalta kunta- ja koulukohtaiset toimintatavat ovat yksilöllisiä, sillä valtakunnallista ohjeistusta tulosten hyödyntämisestä ei ole luotu (Lerssi ym., 2008).

Kouluterveydestä toimintaan -kehittämishankkeessa toimintamalli kouluterveyskyselyiden tuloksien hyödyntämiseksi jakautui koulussa suunnittelutasoon opiskeluhuoltoryhmän osalta kouluyhteisön hyvinvoinnin painopistealueiden ehdottamiseksi sekä toimintatasoon, joka toteuttaa opiskeluhuoltoryhmän suunnitelmaa painopistealueiden käsittelemiseksi (Lerssi ym., 2008). Kyselyn

tuloksien hyödyntämistä mm. terveystiedon sisältöjen opetuksessa toimintatasolla hyödynsi noin 20 prosenttia aineenopettajista (Aira ym., 2009).

Opetushenkilökunnan työn tueksi on ehdotettu valmiita toimintamalleja kouluterveyskyselyn tuloksien käytettävyyteen omassa opetustyössä (Virkkunen, 2014). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on pyrkinyt edistämään kouluterveyskyselyn käytettävyyttä opetushenkilökunnan osalta (Lerssi ym., 2008), mutta vapaaehtoisena täytettävän kyselyn (THL, 2021b) ollessa toisen ministeriön hallinnonalan alaisuudessa sen tuloksien jalkauttaminen opetushenkilöiden arkeen on haastavampaa kuin Move!-n, joka on kirjattu sisältönä liikunnan oppiaineeseen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin (OPH, 2014).

Move! Fyysisen toimintakyvyn määritelmä Move!-mittauksien kohdalla on ”fyysinen toimintakyky on elimistön toiminnallista kykyä selviytyä fyysistä ponnistelua edellyttävistä tehtävistä ja sille asetetuista tavoitteista” (Rissanen, 1999). Fyysisen toimintakyvyn seurantajärjestelmä Move! on kehitetty mittaamaan koululaisten arkisia toimintakyvyn tarpeita (Jaakkola ym., 2012). Move! sisältää kuusi mittausosiota, jotka mittaavat 5. ja 8. luokkalaisten kestävyttä, voimaa, nopeutta, liikkuvuutta, tasapainoa ja motorisia perustaitoja (OPH, 2020c). Mittariston tarpeiden taustalla on valtionhallinnolta tullut tarve objektiiviselle tiedolle suomalaisten lasten ja nuorten fyysisestä toimintakyvystä (Jaakkola ym., 2012).

Move! on myös mainittu Opetushallituksen määräyksissä, joiden pohjalta opetuksen järjestävät tahot laativat omat paikalliset opetussuunnitelmansa. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (OPH, 2014) liikunnan oppiaineen sisältöihin on kirjattu maininta liikunnan opetukseen valittavista tehtävistä, joiden avulla oppilaat tutustuvat oman toimintakykynsä arviointiin valtakunnallisen fyysisen toimintakyvyn seurantajärjestelmä Move!-n avustamana 5. ja 8. luokalla. Move! sisältää sekä edellä mainittua tiedonkeruuta että palautejärjestelmän.

Peruskoululaisten fyysisen toimintakyvyn mittariston opettajien käsikirjassa mainitaan, että seuranta- ja palautejärjestelmän ensisijaisena tavoitteena on auttaa oppilasta ja hänen perhettään ymmärtämään fyysisen toimintakyvyn

yhteydet oppilaan kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin (OPH, 2020c). Perheille suunnattu palautejärjestelmä on Opetushallituksen internetsivuilla kaikkien luettavissa, tarkoituksena tarjota apuvälineitä toimintakyvyn eri osa-alueiden kehittämiseksi sekä kannustamaan oppilasta huolehtimaan omasta toimintakyvystään. Palautejärjestelmän avulla myös vanhemmat voivat tarkastella Move!-mittauksien tuloksia oman lapsensa fyysisen hyvinvoinnin osalta. (Jaakkola ym., 2012.)

Move!-mittausten on tarkoitus tukea kouluterveydenhuoltoa sekä laajoja terveystarkastuksia 5. ja 8. luokalla (OPH, 2020c). Terveystarkastus mukaisesti järjestettävät tarkastukset eroavat valtakunnallisesti toisistaan ensisijaisesti ajankäytöllisesti alueittain, mutta myös yksilöllisesti oppilaiden ja perheiden kanssa käytävien keskusteluteemojen osalta (Hietanen-Peltola ym., 2019). Kouluterveydenhoitajista reilulla 25 prosentilla ei kuitenkaan ole käytössään fyysisen toimintakyvyn mittaustuloksia laajoissa terveystarkastuksissa. Kouluterveydenhoitajien mukaan tämä johtuu siitä, etteivät mittaukset sovi terveystarkastuksien ennalta määriteltyyn aikatauluun. Lisäksi haasteena on, ettei kouluterveydenhoitaja saa tietoonsa oppilaiden mittaustuloksia suoraan opettajalta. Mittausten jakautuessa useammalle kunnan toimialalle ei työnjako ole selvä yhteisen toimintamallin puuttuessa. (Koukkari, 2019.) Toistaiseksi kunnat ovat voineet vasta antaa suosituksen (Opetushallituksen ohjeiden mukaisesti) kirjata oppilaiden mittaustulokset terveydenhuollossa potilaskertomukseen.

Opetushallituksen (2020a) mukaan Move! on ensisijaisesti pedagoginen työkalu, joka toimii liikuntaa opettavien opettajien opetuksen suunnittelun tukena. Valtioneuvoston koulutuspoliittisen selonteon (2021) mukaan kouluissa moniammatillinen työyhteisö tukee oppilaiden hyvinvoinnin ja fyysisen toimintakyvyn kehittämistä. Kuitenkaan Move!-tulosten hyödyntäminen kouluissa ei ole itsestään selvää, sillä fyysisen toimintakyvyn seurantarjestelmään perehtyneisyys on ollut pääosin opettajien omalla vastuulla. Lisäksi vain 25 prosenttia opettajista käsitteli oppilaiden kanssa mittaustuloksia ja 63 prosenttia opettajista on sitä mieltä, ettei mittaustuloksista ole hyötyä opetuksen sisältöjen suunnittelussa. (Luokkanen & Turunen, 2019.)

Move!-mittauksissa oppilas voi saada välittömästi palautteen itsestään liikkujana, sillä liikuntatunnilla kehollisuus ja suoritukset ovat muiden oppilaiden nähtävillä. Oppilaiden käsitys itsestään liikkujina sekä liikunnan hyödyllisyys vaikuttavat merkittävästi oppilaiden myönteiseen suhtautumiseen koululiikunnasta. (Pentikäinen ym., 2016.) Tästä syystä johtuen olisi tärkeää, että oppilas saisi riittävästi tukea myös tulosten kanssa, jotta oppilaan käsitystä itsestään liikkujana voidaan tukea.

Kuten edellä on tuotu esille, fyysisen toimintakyvyn mittausjärjestelmä Move! tuottaa tietoa oppilaiden fyysisestä toimintakyvystä oppilaille, heidän perheilleen, kouluterveydenhuollolle sekä opettajille. Opetushallituksen ohjeiden mukaan on kuitenkin haastavaa tulkita Move!:n vastuiden jakautumista kunnan eri toimijoiden osalta. Moniammatillinen työskentely vaatii tavoitteiden määrittelyä yhteisesti, sillä muussa tapauksessa jokaisen ammattilaisen eriytynyt osaamisalue ja toimialakohtaisen vastuualueen mukainen määrittely voi muokata ammattilaisten näkemystä Move!:sta hyvin erilaiseksi (ks. Pärnä, 2012).

Toistaiseksi koulujen hyvinvointimittareita käsittelevissä tutkimuksissa ei tiedettävästi ole tarkasteltu koulun henkilökunnan sitoutuneisuutta tuloksien analysointiin tai tulosten pohjalta tapahtuvan koulun hyvinvointityön ja sen toimintasuunnitelmien arviointiin. Tämän tutkielman tarkoituksena on kuvata erityisopettajien toimintatapoja koulun hyvinvointimittareiden osalta oppilaiden fyysisen toimintakyvyn tuloksien tarkastelussa. Koulun hyvinvointityö on koko henkilökunnan yhteinen asia, jolloin koko kouluyhteisön tulee sitoutua tuloksien analysointiin ja koulun toimintatapojen kehittämiseen myös fyysisen toimintakyvyn osalta.

2 TUTKIMUSMENETELMÄT

2.1 Tutkimuskonteksti

Suomalaisten hyvinvointimittareiden tuloksien hyödyntämistä ei ole tiettävästi aikaisemmin tarkasteltu erityisopettajien toiminnan näkökulmasta. Opettajista kuitenkin tiedetään, että he eivät vielä hyödynnä esimerkiksi Move! -mittausten tuloksia laajalti palautteenannon osalta (Salin, 2020; Luokkanen & Turunen, 2019). Kunnissa on tahtotila kehittää mittareiden käytettävyyttä ja opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamalla kuntien hankkeella pyritään moniammatillisesti luomaan toimivia Move! -käytänteitä osallistavaan yhteistyöhön (OKM, 2020a). Moniammatillisen yhteistyön osalta kouluterveydenhoitajien mielestä oppilaiden fyysisen toimintakyvyn tukemiseksi erityisopettajien kanssa tehtävä yhteistyö ei ole yhtä tärkeää verrattuna liikunnanopettajiin tai luokanopettajiin (Koukkari, 2019).

Kouluterveyskyselyn tuloksia ei hyödynnetä riittävässä määrin ja varsinkin erityisopettajien ei ajatella käyttävän tuloksia hyödyksi. Kouluterveyskyselyiden tuloksien hyödyntäminen opetuksen suunnittelussa on rehtoreiden mukaan haastavaa (Rautio & Wélen, 2012). Oppilaiden kanssa kouluterveyskyselyn tuloksia käsitellään (Pentti & Sären, 2013), mutta käytännöt kouluterveyskyselyn pohjalta tehtäviin kehittämistoimenpiteisiin vaihtelevat kunnittain, eikä opiskeluhuoltoryhmässä tuloksia käsitellä aina (Kivimäki, 2005).

Moniammatillisen oppilaiden hyvinvointityön tarkastelu hyvinvointimittareiden hyödynnettävyydestä on tärkeää koko koulun henkilökunnan sitouttamiseksi oppilaiden fyysisen hyvinvoinnin tukemiseen. Moniammatillinen yhteistyö tehostaa koulun resurssien käyttöä (Hakala & Huttunen, 2014) ja vahvistaa jaettua asiantuntijuutta (Niskala, 2013). Yhteistyön haasteina ovat yhteisen ajan puute ja tiedonsiirto (Hakala & Huttunen, 2014) sekä oppilashuoltoryhmän moniammatillisuuden puute (Niskala, 2013).

Monipuoliset ammatilliset yhteistyötahot peruskoulussa edistävät oppilaiden fyysisen toimintakyvyn tukemista (Koukkari, 2019). Kouluyhteisön on

mahdollista edistää oppilaiden hyvinvointia tarjoamalla tukea riittävän varhaisessa vaiheessa sekä tasoittaa perhetaustalähtöisiä eroja oppilaiden hyvinvoinnissa (Wiss ym., 2017). Tämän pro gradu -tutkielman tutkimuskysymys on

Kuinka monipuolisesti erityisopettajat hyödyntävät hyvinvointimittareita erilaisissa työtehtävissään?

Tässä pro gradu -tutkielmassa pyritään selvittämään hyvinvointimittareiden käytettävyyttä erityisopettajien työtehtävissä ja yhteistyössä koulun henkilökunnan kanssa sekä hyvinvointimittareiden tulosten hyödyntämistä osana opiskeluhuoltoryhmien toimintaa. Tutkielma keskittyy hyvinvointimittareiden osalta oppilaiden fyysisen hyvinvoinnin osa-alueelle, sillä fyysisen aktiivisuuden ja koulumenestyksen yhteydet ovat laajalti tunnistettuja.

2.2 Mittarit ja muuttujat

Pro gradu -tutkielman aineistonkeruumenetelmänä käytettiin strukturoitua Webropol-kyselylomaketta, jonka avulla selvitettiin, millaisia käsityksiä erityisopettajilla on hyvinvointimittareiden hyödyntämisestä omassa työssään. Aineiston keruu tapahtui joulukuun 2020 ja tammikuun 2021 aikana sähköisellä kyselylomakkeella. Kyselylomakkeen sisältö on tutkielman liitteenä (liite 1).

Kyselylomakkeen sisällön muodostamista varten saatiin ulkopuolista apua Liikuntatieteellisen Seuran asiantuntijoita sekä Jyväskylän yliopiston Liikuntatieteellisen tiedekunnan meritoituneita tutkijoita, jotka ovat olleet mukana Move!-mittausten kehittämisessä. Kyselylomake sisälsi neljä osiota, a) vastaajien sociodemografiset tiedot (11 kohtaa), b) vastaajien tietämys hyvinvointimittareista (4 kohtaa), c) vastaajien valmiudet hyödyntää hyvinvointimittareita (9 kohtaa), d) työtehtävät, joissa vastaajat käyttävät hyvinvointimittareita (10 kohtaa) sekä e) vastaajien näkemykset opiskeluhuoltoryhmän toiminnasta (8 kohtaa).

Kyselylomakkeeseen vastaaminen pyrittiin luomaan helpoksi sijoittamalla kyselyn alkuun helpot taustakysymykset ja enemmän pohdintaa vaativat kysymykset loppuun (Rea & Parker, 2014). Kyselylomake sisälsi 19 kysymystä, joista monivalintoja oli yhdeksän, kuusi Likertin asteikollista ja neljä avointa kysymystä. Asteikolliset väittämät ja monivalintakysymykset sopivat määrällisen

tutkielman aineistonkeruuseen (Hirsjärvi ym., 2015). Kysymykset olivat pääosin suljettuja, eli erityisopettajille annettiin valmiit vastausvaihtoehdot, jotta vastauksia olisi helpompi analysoida. Vastaajien taustatietoina kysyttiin sukupuolta, ikää, ammattinimikettä, maakuntaa, työkokemusta erityisopetuksesta, erityispedagogiikan pohjakoulutusta, osallistumista toimintakyvyn täydennyskoulutuksiin, osallistumista opiskeluhuoltoryhmän toimintaan sekä kouluastetta ja koulun oppilasmäärää. Taustatietoja selvitettiin laajalti, jotta olisi mahdollista verrata erilaisten vastaajaryhmien tuloksia aikaisempiin tutkimuksiin.

Erityisopettajien tietämystä hyvinvointimittareista arvioitiin Likertin asteikollisilla (1= erittäin huonosti ja 5= erittäin hyvin) väittämällä mittareiden tunnettavuudesta ja hyödyllisyydestä. Oppilaiden fyysisen toimintakyvyn tukemiseen liittyvän arvostuksen arvioinnissa käytettiin Eccles ym. (1983) odotusarvoteoriaa, jonka mukaan arvostus jaettiin kolmeen a) tärkeä, b) hyödyllinen ja c) mielenkiintoinen kyselylomakkeen kysymysasettelussa (ks. Salmela-Aro, 2019).

Kysymyspatteriston kokoamisessa hyödynnettiin liikuntatieteellisen tiedekunnan tuottamaa aikaisempaa kysymyspatteristoa opettajien valmiuksista hyödyntää hyvinvointimittareita (julkaisematon käsikirjoitus). Kysymyspatteristo on tehty aikaisemmassa tiedonhankinnassa Move!-mittausten osalta opetushenkilöstölle (ks. Salin, 2020). Patteristossa esitettiin viisiasteisia väitteitä erityisopettajien valmiuksista hyödyntää hyvinvointimittareita omassa työssään (1= erittäin huono, 5= erittäin hyvä).

2.3 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimusaineisto kerättiin terveysturvallisesti verkon kautta, jolloin pystyttiin tavoittamaan mahdollisimman monipuolinen otanta valtakunnallisesti erityisopettajista. Lisäksi sähköinen kyselylomake on ajan ja rahan käytön osalta tehokas (Rea & Parker, 2014). Vastaajien tavoittamiseksi tutkimuslupaa haettiin kahdesta suuresta kaupungista eri puolelta Suomea. Nämä kaupungit ovat mukana Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamassa Move!-n kuntien kehittämishankkeessa ja näiden kaupunkien opetusvirastot välittivät kyselyn kaupungin

erityisopettajille. Lisäksi verkkokyselyä levitettiin erityisopettajille suunnattujen sosiaalisen median ammatillisten kanavien kautta. Kyselyä jaettiin Facebookissa erityisopettajien ryhmässä, jossa jäseniä on yli 8 000 ja Twitterissä aiheutunnisteena käytettiin #erityisopettaja, jossa kyselyä on myös uudelleen twiitattu.

Kyselyyn vastasi 63 erityisopettajaa, joka vastaa 0,8 prosenttia kaikista erityisopettajista (Suomen virallinen tilasto [SVT], 2021). Vastaajista 91 prosenttia oli naisia ja 3 prosenttia miehiä, sukupuoltaan ei halunnut kertoa 6 prosenttia vastaajista. Vastaajien ikä vaihteli 24-64 (ka = 41, keskihajonta (kh) = 11). Vastaajista laaja-alaisia erityisopettajia oli 42 prosenttia, erityisluokanopettajia 55 prosenttia ja ammatillisia erityisopettajia 2 prosenttia. Vastaajista 54 prosenttia työskenteli alakoulussa ja yläkoulussa 40 prosenttia. Vastaajien työkokemus erityisopettajina oli keskiarvoltaan 8,5 vuotta, mediaani 6 [vaihteluväli = 0 - 44, kh = 8]. Vastaajista 45 prosenttia oli Uudeltamaalta, 11 prosenttia Pirkanmaalta ja 9 prosenttia Pohjois-Pohjanmaalta, muut alueet (35 % yhteensä) eivät erottuneet vastaajajoukosta. Vastaajista 53 prosenttia työskentelee yli 400 oppilaan koulussa, alakoulun opettajia vastaajista oli 67 prosenttia, yläkoulun opettajia 39 prosenttia sekä toisen asteen opettajia 7 prosenttia.

2.4 Aineiston analyysi

Aineiston analyysissä käytettiin IBM SPSS Statistics 26.00 -ohjelmaa, joka soveltuu määrällisen aineiston tilastolliseen tarkasteluun (Tabachnick & Fidell, 2013). Muuttujien välisten erojen tutkimiseksi erityisopettajat luokiteltiin taustatietojen perusteella työtehtävien (laaja-alainen erityisopettaja, erityisluokanopettaja), maakunnan (Etelä-Suomi, muu Suomi), kouluasteen (alakoulu, yläkoulu), koulun oppilaskoon mukaan (alle tai yli 400 oppilasta) sekä erityisopettajien itse ilmoittamansa opiskeluhoitoryhmään osallisuusaktiivisuuden mukaan (säännöllinen, harvoin). Muuttujat tutkimuskysymyksien osalta on esitelty taulukossa 1.

TAULUKKO 1. Tutkimuksessa käytetyt analyysimenetelmät

Tutkimuskysymys	Muuttujat	Analyysi
1) Kuinka tunnettuja ja hyödyllisiä hyvinvointimittarit ovat erityisopettajien keskuudessa? (4.1)	Erytisopettajien työnimike Koulujen oppilasmäärä Koulun maantieteellinen sijainti Kouluaste, jolla erityisopettaja työskentelee	Riippumattomien ryhmien t-testi Ristiintaulukointi
2) Millaisissa työtehtävissä erityisopettajat hyödyntävät hyvinvointimittareita? (4.2, 4.3)	Erytisopettajien työnimike Kouluaste, jolla erityisopettaja työskentelee Erytisopettajan aktiivisuus opiskeluhooltoryhmän toiminnassa	Riippumattomien ryhmien t-testi Ristiintaulukointi
3) Miten erityisopettajien mukaan hyvinvointimittareita käytetään opiskeluhooltoryhmien toiminnassa? (4.4)	Erytisopettajien työnimike Erytisopettajan aktiivisuus opiskeluhooltoryhmän toiminnassa	Riippumattomien ryhmien t-testi Ristiintaulukointi

Aineiston normaalijakautuneisuutta tarkasteltiin kaikkien summamuuttujien osalta. Erytisopettajien (n = 63) valmiuksia kuvaavan summamuuttujan normaalijakautuneisuutta mitattiin Kolmogorov-Smirnovin testillä ja laskemalla summamuuttujista keskiarvot ja -hajonnat. Valmiuksia kuvaava summamuuttuja noudattaa normaalijakaumaa ($p < ,200$). Muiden summamuuttujien osalta normaalijakautuneisuuden tarkastelu tehtiin Shapiro Wilkin -testillä, joka soveltuu hyvin myös pienen aineiston (otos alle 30) tarkasteluun (ks. Singh, 2007). Opiskeluhooltoryhmän toimintaa kuvaavat väitteet ($p < ,024$), erityisopettajien työtehtäviä ja yhteistyötä kuvaavat väitteet ($p < ,001$) ja erityisopettajien arvostus oppilaiden fyysisen toimintakyvyn tukemiseksi ($p < ,000$) eivät noudattaneet normaalijakaumaa ja tilastolliset analyysimenetelmät valittiin sillä perusteella, ettei aineisto ollut normaalijakautunut (ks. Coolican, 2017).

Pienen otoskoon ja normaalijakaumaa seuraamattoman aineiston tarkasteluun soveltui tässä tutkielmassa parhaiten ristiintaulukointi sekä riippumattomien ryhmien t-testi (ks. Vilkkä, 2007). Analyysivaiheessa aineistolle suoritettiin ristiintaulukointia ja laskettiin Pearsonin korrelaatiokertoimen avulla muuttujien välistä riippuvuutta. Tilastollisen merkitsevyyden alarajana tutkielmassa oli $p < 0.05$ (* tilastollisesti merkitsevä) (Coolican, 2017). Lisäksi eri ryhmien välillä

tehtiin keskiarvojen vertausta riippumattomien ryhmien t-testillä (ks. Coolican, 2017; Tabachnick & Fidell 2013). Keskiarvojen vertailussa pienen aineiston kanssa otettiin huomioon otantavirhe (ks. Singh, 2007).

Erityisopettajien valmiuksia käyttää hyvinvointimittareita tutkittiin vastaajien valmiuksia arvioivien väittämien avulla. Väittämistä muodostettujen summamuuttujien perusteella ei havaittu tilastollista merkitsevyyttä vertailussa eri taustamuuttujien osalta erityisopettajien nimikkeiden ($p < ,136$) opiskeluhooltoryhmän toimintaan osallistuvien kesken ($p < ,378$) tai kouluasteen ($p < ,572$), jolloin tilastollista merkitsevyyttä tarkasteltiin erikseen yksittäisten väittämien osalta.

Opiskelijahuoltoryhmän toiminnan osalta havaittiin, että vastaajien kesken oli suuria eroja opiskeluhooltoryhmän toimintaan osallistumisessa. Erityisopettajat luokiteltiin tämän perusteella opiskelijahuoltoryhmän toimintaan aktiivisesti osallistuviin ja ei osallistuviin. Ryhmien normaalijakautuneisuutta testattiin pienelle otokselle sopivalla Mann-Whitney U -testillä (Coolican, 2017; Singh, 2007). Opiskeluhooltoryhmän toimintaa koskevien väitteiden välillä on merkitävä ero opiskeluhooltoryhmän toimintaan aktiivisesti osallistuvien ja ei osallistuvien erityisopettajien välillä ($p < ,002$). Vastaajaryhmien välillä olevien merkitävien erojen vuoksi opiskeluhooltoryhmän toimintaa kuvaavia väittämiä tarkasteltiin vielä tarkemmin yksittäisten väittämien kautta. Opiskeluhooltoryhmien toiminnassa oletettiin olevan monenlaisia toimintatapoja eri kunnissa (ks. Perälä ym., 2015) ja opiskeluhooltoryhmät käyttävät eri tavoin hyvinvointimittareita työskentelyssään.

Lisäksi määrällisen tutkielman tuloksia tuettiin laadullisen analyysin avulla. Kvantitatiivisen tutkielman kyselylomaketta on mahdollista käyttää määrällisen tutkimuksen ohella myös laadullisessa tutkimuksessa (Tuomi & Sarajärvi, 2018), jolloin tässä tutkielmassa avoimet vastaukset soveltuivat tähän tarkasteltuun. Vastaajien antamia avoimia vastauksia tarkasteltiin laadullisen sisälönanalyysin keinoin etsien yhtäläisyyksiä ja kytkien erityisopettajien vastauksia laajempaan kontekstiin hyvinvointimittareiden käytettävyydestä (ks. Tuomi & Sarajärvi, 2018).

2.5 Tutkielman luotettavuus

Tutkielman teon eri vaiheissa on pyritty objektiivisuuteen tekemällä tietoisia valintoja aineistonkeruun, sen tulkinnan sekä raportoinnin osalta. Tutkielman teossa on toteutettu tieteelliselle tutkimukselle asetettuja vaatimuksia (ks. Vilka, 2007). Tutkielman luotettavuus on verrannollinen siinä käytettyjen mittareiden luotettavuuteen (Metsämuuronen, 2011). Tutkielman kyselyn luotettavuutta sekä tulosten vertailukelpoisuutta lisäsi olemassa olevan kysymyspatteriston hyödyntäminen aineistonkeruussa.

Tutkielmassa käytettyjen mittareiden luotettavuutta mitattiin Cronbachin alfan kertoimella, jossa alfa ylitti mittareiden osalta luotettavuuden raja-arvon ,60 (ks. Metsämuuronen, 2011). Kysymyspatteriston luotettavuus oli tässä pro gradu -tutkielmassa hyvä, Cronbachin alfa (α) = .845. Erityisopettajien mahdollisista työtehtävistä, joissa hyvinvointimittareita hyödynnetään, esitettiin viisiasteisia väittämiä (1 = erittäin harvoin, 5 = jatkuvasti). Työtehtäviä koskevien väittämien luotettavuus oli hyvä (α = .872). Opiskeluhuoltoryhmän toiminnasta esitettiin viisiasteisia väittämiä (1 = täysin eri mieltä, 5 = täysin samaa mieltä). Opiskeluhuoltoryhmän toimintaa koskevien väitteiden luotettavuus oli hyvä (α = .801).

Tutkielman yleistettävyyttä heikentää aineiston pienuus, joka on vaikuttanut vastaajajoukon vinoutumiseen. Kyselylomakkeen tulkinnanvaraisuutta arviointiin useamman asiantuntijan toimesta, jolloin tutkielman sisäinen validiteetti todettiin hyväksi, mutta tutkielman ulkoista validiteettia heikentää vastaajien pieni otos. Verkkopohjaisessa aineistonkeruussa haasteena oli kyselylomakkeen täyttämisen kesken jättäminen. Webropol -verkkokyselyohjelman keräämän tiedon mukaan kyselyä oli yrittänyt täyttää 138 henkilöä, mutta vain 63 henkilöä oli saanut tallennettua vastauksensa ohjelmaan. Haasteet vastauksien tallentamisessa ilmenivät vasta aineiston keräyksen aikana saadun palautteen perusteella. Tämän tiedon varassa ei voida varmasti sanoa, että kyseessä olisi ollut vastaajien haluttomuus vasta kyselyyn, joka on tunnistettu haaste verkkokyselyissä (ks. Hirsjärvi ym., 2016), vaan mahdolliset tietotekniset ongelmat kyselylomakkeen skaalautuvuudesta eri laitteille ja tallentamisessa ilmenneet haasteet. Pandemian

aikana kerätyn aineiston osalta kontaktin puute tutkijan ja tutkittavien välillä on lisäksi voinut vaikuttaa vastausprosenttiin heikentävästi (ks. Valli, 2015).

Sähköiseen kyselylomakkeeseen osallistujien oli mahdollista vastata itselleen sopivana ajankohtana, jolloin lomakkeen täytön huolellisuus paranee (ks. Valli, 2015). Kyselylomakkeen täyttöön käytetty aika oli keskimäärin 15 minuuttia, mutta lomakkeen skaalautuvuus puhelimella on vaikuttanut lomakkeen täyttöaikaan ja osallistumisaktiivisuuteen. Kyselylomakkeessa hyvinvointimittareiksi määritellyt mittarit eivät olleet kaikille vastaajille tuttuja, jolloin tulkinnanvaraisuus kysymyksien osalta on lisääntynyt. Vähemmän tunnetut mittarit jätettiin pois analyysistä tutkimusongelma-alueesta, jotta tutkielman validiteetti paranisi. Hyvinvointimittareista Kouluterveyskysely ja Move! valikoituivat lopulliseen tarkasteluun tutkielmassa.

2.6 Eettiset tarkastelut

Tutkielmaan osallistuneet saivat tiedon osallistumisen vapaaehtoisuudesta ja vastaamalla kyselyyn osallistujat antoivat suostumuksensa osallistumisesta. Kyselyn yhteydessä vastaajat tutustuivat Jyväskylän yliopiston velvoittamaan sähköiseen tietosuojailmoitukseen henkilötietojen säilyttämisestä. Tutkielman aineisto kerättiin verkkopohjaisella ohjelmalla, jossa kysely oli suojattu salasanalla. Ihmistieteitä koskevat eettiset periaatteet liittyvät vastaajien itsemääräämisoikeuteen, vahingoittamisen välttämiseen sekä yksityisyyteen ja tietosuojaan (Tutkimuseettinen neuvottelukunta [TENK], 2019). Kyselyn aikana vastaajien ei ollut pakko antaa vastausta kaikkiin kysymyksiin. Vastaajia ei pysty tunnistamaan tutkielman raportista, joka on tieteen tekemisen peruslähtökohta (ks. Ranta & Kuula-Luumi, 2017).

Tutkielman aineistonkeruu ajoittui erityisopettajien työtehtävien näkökulmasta haastavan aikaan joulun ja tammikuulle, jonka vuoksi osa opettajista on voinut jättää vastaamisen kesken tai päättänyt olla vastaamatta. Kyselyssä, joka keräsi tietoa erityisopettajien käsityksistä hyvinvointimittareihin, ei ollut oikeita tai vääriä vastauksia. Vastaajien taustoja tuntematta, kysely on voinut vaikuttaa

vastaajiin eri tavoin. Osalle vastaajista aihe näytti olevan hyvinkin tuntematon, joten kyselyn vastaaminen on voinut synnyttää riittämättömyyden tunnetta siitä, ettei vastaaja ole perehtynyt aiheeseen. Kysely pyrittiin kuitenkin rakentamaan sellaiseen muotoon, että vastaaja on voinut myös tarkastella kriittisesti oman työyhteisön osalta hyvinvointimittareiden käyttämistä ja näin on mahdollista, että vastaaja voi ottaa tulevaisuudessa paremmin huomioon hyvinvointimittarit omien työtehtäviensä osalta. Kyselylomakkeen suunnittelussa eettiset ratkaisut olivat ensisijaisia, sillä erityisopettajia ei kohdattu fyysisesti ja jokainen vastaaja tulkitsi itse kyselylomaketta ja sen kieltä (ks. Guillemain & Gillam, 2004).

Tutkielman rajoitteena voidaan pitää määrällisen tutkielman pientä otosta sekä jossain määrin valikoitunutta osallistujajoukkoa. Verkkokyselyyn vastanneet osallistujat olivat todennäköisesti erityisopettajien perusjoukkoon verrattuna normaalia kiinnostuneempia hyvinvointimittareiden käyttämisestä, jolloin tutkielman tulokset eivät edusta vastauksien sekä pienen otannan takia erityisopettajien yleistä mielipidettä (ks. Karjalainen, 2010).

3 TULOKSET

Hyvinvointimittareiden hyödyntämistä erityisopettajien työssä tarkasteltiin kolmesta eri tulokulmasta: 1) kuinka tunnettuja hyvinvointimittarit olivat erityisopettajien keskuudessa ja kuinka hyödylliseksi ne koettiin (4.1), 2) millaiset valmiudet erityisopettajilla oli hyvinvointimittareiden käyttöön (4.2), millaisissa työtehtävissä erityisopettajat hyödynsivät hyvinvointimittareita (4.3) ja 3) miten hyvinvointimittareita käytettiin erityisopettajien raportoimana opiskeluhoitoryhmissä (4.4)?

3.1 Hyvinvointimittareiden tunnettavuus ja hyödyllisyys erityisopettajien keskuudessa

Erityisopettajien tuntemus hyvinvointimittareista vaihteli merkittävästi. 64 prosenttia erityisopettajista tunsi Kouluterveyskyselyn hyvin, 42 prosenttia Move!n, 8 prosenttia Liikkuvan koulun nykytilanarvioinnin ja 7 prosenttia LIITU-tutkimuksen. Mittareiden tunnettavuuden perusteella yksityiskohtaisempaan tarkasteluun hyvinvointimittareiden käytettävyydestä erityisopettajien työssä ja opiskeluhoitoryhmissä tässä tutkielmassa valittiin Kouluterveyskysely ja Move!, sillä erityisopettajat kokivat, etteivät he osaa arvioida LIITU-tutkimuksen (81 % vastaajista) ja Liikkuvan koulun nykytilan arvioinnin (63 % vastaajista) hyödyllisyyttä.

Erityisopettajista 42 prosenttia koki Kouluterveyskyselyn hyödylliseksi ja 15 prosenttia hyödyttömäksi omassa työssään. Erityisopettajista 16 prosentin mielestä Move! oli hyödyllinen ja hyödytön 42 prosentin mielestä. Kouluterveyskyselyn ja Moven! tunnettavuutta ja hyödyllisyyttä tarkasteltiin lisäksi erilaisten taustamuuttujien näkökulmasta ristiintaulukoimalla. Tilastollista merkitsevyyttä ei havaittu erityisopettajien välillä työnimikkeen perusteella eikä koulujen oppilasmäärällä tai maantieteellisellä sijainnilla ollut merkitystä hyvinvointimittareiden tunnettavuuteen tai erityisopettajien kokemaan hyödyllisyyteen niistä.

Kaikkien (100 %) vastaajien mielestä toimintakyvyn edistäminen on merkityksellistä ja 95 prosenttia kaikista erityisopettajista piti toimintakyvyn edistämistä tärkeänä ja mielenkiintoisena 75 prosenttia vastaajista. Laaja-alaisten erityisopettajien keskiarvo arvostuksesta toimintakyvyn edistämiseen 4,3 (kh = 0,87 n = 27) poikkesi erityisluokanopettajien keskiarvosta 4,5 (kh = 0,53, n = 35). Ero ei kuitenkaan osoittautunut riippumattomien otosten t-testissä merkitseväksi $t(40) = -1,096$, $p = ,280$, 2-suuntainen. Myöskään muiden muuttujien (koulun oppilasmäärä, koulun maantieteellinen sijainti, kouluaste, jolla erityisopettaja työskentelee) kesken ei havaittu tilastollista merkitsevyyttä riippumattomien otosten t-testeissä toimintakyvyn arvostusta mitattaessa.

3.2 Erityisopettajien valmiudet hyvinvointimittareiden hyödyntämiseksi

Alakouluissa työskentelevien erityisopettajien valmiudet hyödyntää hyvinvointimittareita keskiarvo 3,1 (kh = 1,08, n = 34) poikkesi yläkouluissa työskentelevien erityisopettajien keskiarvosta 3,2 (kh = 0,77, n = 25). Ero ei osoittautunut riippumattomien otosten t-testissä merkitseväksi $t(57) = -0,568$, $p = ,572$, 2-suuntainen. Yläkoulussa opettavista erityisopettajista 56 prosenttia arvioi hyvinvointimittareiden hyödyntämisen oppilaiden yksilöllisten oppimistavoitteiden suunnittelussa huonoksi tai erittäin huonoksi. Alakoulussa opettavista erityisopettajista mittareiden hyödyntämisen oppilaiden yksilöllisten oppimistavoitteiden suunnittelussa arvioi huonoksi tai erittäin huonoksi 47 prosenttia. Khiin neliotestin mukaan yläkoulun ja alakoulun erityisopettajien arvioissa oli tilastollisesti merkitsevä ero $df = 5$; $X^2(2) = 12,04$; $p < ,034$.

Alakoulussa opettavista erityisopettajista 44 prosenttia koki omat valmiutensa vähintään heikoiksi hyvinvointimittareiden hyödyntämiseksi oppilaiden toimintakyvyn seurannassa. Yläkoulussa opettavien erityisopettajien osalta vastaava luku oli 64 prosenttia. Khiin neliotestin mukaan alakoulussa opettavien erityisopettajien (n = 34) ja yläkoulussa opettavien erityisopettajien (n = 25) kokemuksissa omissa valmiuksistaan hyvinvointimittareiden hyödyntämisessä

oppilaiden toimintakyvyn seurannassa oli tilastollisesti merkitsevä ero $df = 5$; $\chi^2(2) = 11,43$; $p < ,043$.

TAULUKKO 2. Erityisopettajien valmiudet jatko- ja tukitoimenpiteisiin ristiintaulukoinnissa (%)

Riittävät valmiudet jatko- ja tukitoimenpiteisiin	Erityisopettajien taustatekijät			
	Kaikki erityisopettajat ($n = 63$)	Yläkoulun erityisopettaja ($n = 25$)	Laaja-alainen erityisopettaja ($n = 27$)	Erityisluokanopettaja ($n = 35$)
Erittäin huonot	10	12	7	11
Huonot	14	8	4	20
Ei hyvä eikä huono	27	12	48	11
Hyvät	27	44	26	29
Erittäin hyvät	11	8	11	11

Taulukosta on jätetty pois vastaajat "en osaa sanoa"

Lisäksi havaittiin tilastollisesti merkitseviä eroja yläkoulun erityisopettajien, laaja-alaisten erityisopettajien ja erityisluokanopettajien arvioinneissa omista riittävistä valmiuksistaan jatko- ja tukitoimenpiteiden suunnitteluun hyvinvointimittareita hyödyntäessä (taulukko 2). Khiin neliö-testin mukaan laaja-alaisten erityisopettajien ($n = 27$) ja erityisluokanopettajien ($n = 35$) valmiuksissa oli tilastollisesti merkitsevästi eroa $df = 5$; $\chi^2(2) = 13,36$; $p < ,020$.

3.3 Hyvinvointimittareiden hyödyntäminen erityisopettajien työtehtävissä

Alakoulussa työskentelevien erityisopettajien arvio hyvinvointimittareiden hyödyntämisestä omien työtehtävien osalta oli keskiarvollisesti 2,5 ($kh = 1,13$, $n = 34$) poikkesi yläkoulussa työskentelevien erityisopettajien keskiarvosta 2,3 ($kh = 1,25$, $n = 25$). Ero ei osoittautunut riippumattomien otosten t-testissä tilastollisesti merkitseväksi $t(57) = 0,534$, $p = ,596$, 2-suuntainen. Työtehtävistä kootun summuuttujan ja eri vastaajaryhmien (kouluasteen, nimikkeen tai opiskeluhooltoon osallistumisaktiivisuuden) kesken ei havaittu tilastollista merkitsevyyttä, jolloin

tarkasteltiin ristiintaulukoinnin avulla yksittäisten työtehtävien osalta hyvinvointimittareiden hyödyntämistä.

Oppilaiden tuen tarvetta arvioitaessa tehdään pedagoginen arvio, johon on mahdollista sisällyttää tietoa myös oppilaan fyysisestä toimintakyvystä. Hyvinvointimittareiden hyödyntämisestä pedagogisen arvion osalta alakoulussa työskentelevistä erityisopettajista 63 prosenttia raportoi käyttävänsä erittäin harvoin tai harvoin. Toisinaan hyvinvointimittareita pedagogisessa arviossa hyödynsi 23 prosenttia ja vähintään usein 12 prosenttia. Khiin neliö-testin tulos oli tilastollisesti merkitsevä ($p < ,015$).

Alakoulussa työskentelevien erityisopettajien arvio opettajien välisestä yhteistyöstä hyvinvointimittareiden osalta keskiarvo 2,5 ($kh = 1,13$, $n = 34$) poikkesi yläkoulussa työskentelevien erityisopettajien keskiarvosta 2,3 ($kh = 1,25$, $n = 25$). Ero ei osoittautunut riippumattomien otosten t-testissä tilastollisesti merkitseväksi $t(57) = 0,534$, $p = ,596$, 2-suuntainen. T-testillä ei havaittu myöskään muiden muuttujien kesken tilastollisesti merkitseviä eroja.

Hyvinvointimittareiden hyödyntämistä yhteistyössä luokanopettajien kesken tehtiin erityisopettajien raportoimana harvoin (taulukko 3). Khiin neliö-testin mukaan opiskeluhuoltoryhmään osallistuvien erityisopettajien ($n = 32$) ja opiskeluhuoltoryhmään osallistumattomien erityisopettajien ($n = 30$) yhteistyöaktiivisuudessa luokanopettajien kanssa ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa $df = 5$; $\chi^2(2) = 10,41$; $p < ,064$.

TAULUKKO 3. Hyvinvointimittareiden hyödyntäminen yhteistyössä luokanopettajien kanssa (%)

Yhteistyö luokanopettajan kanssa	Erityisopettajien taustatekijät		
	Kaikki erityisopettajat ($n = 63$)	Opiskeluhuollossa aktiiviset ($n = 32$)	Opiskeluhuollossa passiiviset ($n = 30$)
Erittäin harvoin	41	40	44
Harvoin	13	10	13
Toisinaan	16	13	19
Usein	8	0	16
Jatkuvasti	2	3	0

Kouluyhteisön sisällä ei selkeästi ole luotu toimintamalleja yhteistyöhön opettajien kesken, sillä vastaajista 72 prosenttia raportoi tekevänsä harvoin yhteistyötä hyvinvointimittareiden osalta liikunnanopettajan kanssa. Muun koulun henkilökunnan kanssa tehtävästä yhteistyöstä yläkoulun erityisopettajista ($n = 25$) teki yhteistyötä koulupsykologin kanssa 68 prosenttia harvoin, toisinaan 4 prosenttia ja usein 16 prosenttia. Khiin neliö-testin tulos ei ollut tilastollisesti merkitsevä ($p < ,054$). Lisäksi kaikista vastaajista kuraattorin kanssa 56 prosenttia teki harvoin yhteistyötä ja kouluterveydenhuollon kanssa 53 prosenttia.

3.4 Hyvinvointimittareiden käyttö opiskeluhuoltoryhmissä

Kyselyyn vastanneiden erityisopettajien kouluissa on hyvin erilaisia toimintamalleja opiskeluhuoltoryhmän osalta. 36 prosenttia vastaajista raportoi opiskeluhuoltoryhmän kokoontuvan useamman kerran kuukaudessa, kun 23 prosenttia vastaajista kertoi opiskeluhuoltoryhmän kokoontuvan vain kerran lukukaudessa. Kaikista vastaajista opiskeluhuoltoryhmään kertoi osallistuvansa aina 44 prosenttia, kun taas harvoin tai ei koskaan opiskeluhuoltoryhmään osallistui 40 prosenttia (taulukko 4).

TAULUKKO 4. Erityisopettajien osallistuminen opiskeluhuoltoryhmään (%)

Opiskeluhuoltoryhmään osallistuminen	Erityisopettajien taustatekijät		
	Kaikki erityisopettajat ($n = 63$)	Laaja-alainen erityisopettaja ($n = 27$)	Erityisluokanopettaja ($n = 35$)
En koskaan	18	4	29
Harvoin	22	7	34
Toisinaan	10	0	17
Usein	6	7	3
Aina	44	82	17

Laaja-alaisten erityisopettajien näkemykset opiskeluhuoltoryhmän toiminnasta hyvinvointimittareiden osalta olivat keskiarvoltaan 3,6 (kh = 0,98, n = 27) poikkesivat erityisluokanopettajien keskiarvosta 4,2 (kh = 1,04, n = 25). Ero osoittautui riippumattomien otosten t-testissä tilastollisesti merkitseväksi $t(60) = -2,115$, $p = ,039$, 2-suuntainen. Ristiintaulukoinnilla havaittiin, että laaja-alaisista erityisopettajista 82 prosenttia osallistui aina opiskeluhuoltoryhmään, kun taas erityisluokanopettajista vain 17 prosenttia osallistui aina.

Khiin neliö-testin mukaan laaja-alaisten erityisopettajien (n = 27) ja erityisluokanopettajien (n = 35) opiskeluhuoltoryhmään osallistumisessa oli tilastollisesti merkitsevästi eroa $df = 4$; $\chi^2(2) = 29,44$; $p < ,001$. Opiskeluhuoltoryhmässä käsiteltäessä koko koulun asioita voidaan erityisluokanopettaja rinnastaa luokanopettajiin oman ryhmänsä oppilastuntemuksessa, kun taas laaja-alaisella erityisopettajalla on kokonaisvaltaisempi kuva koulun oppilaista.

Kaikista vastaajista 52 prosenttia on sitä mieltä, että opiskeluhuoltoryhmässä käsitellään hyvinvointimittareita. Khiin neliö-testin mukaan laaja-alaisten erityisopettajien (n = 27) ja erityisluokanopettajien (n = 35) kokemuksissa koulun hyvinvointimittareiden käsittelystä opiskeluhuoltoryhmässä oli tilastollisesti merkitsevästi eroa $df = 5$; $\chi^2(2) = 16,69$; $p < ,005$. Opiskeluhuoltoryhmään aktiivisesti kuuluvista erityisopettajista 44 prosenttia sekä laaja-alaisista erityisopettajista 52 prosenttia on täysin samaa mieltä, että opiskeluhuoltoryhmä käsittelee koulun hyvinvointimittareita. Myös opiskeluhuoltoryhmään harvoin osallistuvien (n = 30) ja opiskeluhuoltoon aktiivisesti osallistuvien (n = 32) kokemuksessa koulun hyvinvointimittareiden käsittelyssä opiskeluhuoltoryhmässä oli tilastollisesti merkitsevä eroa $df = 5$; $\chi^2(2) = 16,15$; $p < ,006$. (taulukko 5).

TAULUKKO 5. Hyvinvointimittareiden käsittely opiskeluhuoltoryhmässä (%).

Opiskeluhuoltoryhmässä käsitellään koulun hyvinvointimittareita	Erityisopettajien taustatekijät			
	Laaja-alainen erityisopettaja (n = 27)	Erityisluokanopettaja (n = 35)	Opiskeluhuollossa passiiviset (n = 30)	Opiskeluhuollossa aktiiviset (n = 32)
Täysin eri mieltä	7	0	0	6
Eri mieltä	7	17	20	6
Ei samaa mieltä/ei eri mieltä	11	3	3	9
Samaa mieltä	11	26	17	25
Täysin samaa mieltä	52	17	26	44
En osaa sanoa	11	37	43	9

Vaikka opiskeluhuoltoryhmässä käsitellään hyvinvointimittareita, ei opiskeluhuoltoryhmässä käsiteltävien hyvinvointimittareiden tuloksien läpikäymiseksi ole kouluissa olemassa valmista toimintamallia kuin 36 prosenttia vastanneiden kouluissa. Työnimike vaikuttaa toimintamallien tuntemiseen. Khiin neliö-testin mukaan laaja-alaisen erityisopettajien (n = 27) ja erityisluokanopettajien (n = 35) kokemuksissa koulun toimintamalleissa hyvinvointimittareiden käsittelemiseksi opiskeluhuoltoryhmässä oli tilastollisesti merkitsevästi eroa $df = 5$; $\chi^2(2) = 15,59$; $p < ,008$. (taulukko 6). Opiskeluhuoltoryhmään harvoin osallistuvien (n = 30) ja opiskeluhuoltoon aktiivisesti osallistuvien (n = 32) kokemuksissa koulun hyvinvointimittareiden käsittelyssä opiskeluhuoltoryhmässä oli tilastollisesti merkitsevästi eroa $df = 5$; $\chi^2(2) = 17,52$; $p < ,004$.

TAULUKKO 6. Toimintamallit hyvinvointimittareiden käsittelyä varten (%).

Koululla on toimintamalli hyvinvointimittareiden läpikäymiseksi opiskeluhuoltoryhmässä	Erityisopettajien taustatekijät			
	Laaja-alainen erityisopettaja (n = 27)	Erityisluokanopettaja (n = 35)	Opiskeluhuollossa passiiviset (n = 30)	Opiskeluhuollossa aktiiviset (n = 32)
Täysin eri mieltä	11	3	3	9
Eri mieltä	11	14	13	13
Ei samaa mieltä/ei eri mieltä	11	14	7	19
Samaa mieltä	15	11	10	19
Täysin samaa mieltä	41	9	10	31
En osaa sanoa	11	49	57	9

Kaikista vastanneista erityisopettajista 52 prosenttia ei osaa sanoa, kirjataanko hyvinvointimittareiden koulukohtaiset tiedot koulun hyvinvointisuunnitelmaan (taulukko 7). Khiin neliö-testin mukaan opiskeluhuoltoryhmään harvoin osallistuvien (n = 30) ja opiskeluhuoltoon aktiivisesti osallistuvien (n = 32) kokemuksissa hyvinvointimittareiden tiedon kirjaamisesta koulun hyvinvointisuunnitelmaan oli tilastollisesti merkitsevästi eroa $df = 5$; $X^2(2) = 13,41$; $p < ,020$. Laaja-alaisen erityisopettajien (n = 27) ja erityisluokanopettajien (n = 35) kokemuksissa koulun toimintamalleissa hyvinvointimittareiden käsittelemiseksi opiskeluhuoltoryhmässä oli tilastollisesti merkitsevä ero $df = 5$; $X^2(2) = 17,60$; $p < ,003$. Vastajat tiedostivat myös itse hyvinvointimittareiden tietojen heikon hyödyntämisen ja hyvinvointimittareiden tulosten käytön olevan ”-- ohutta tai olematonta, mikä ei liene alkuperäinen tarkoitus” (V19).

TAULUKKO 7. Mittareiden tietojen kirjaaminen koulun hyvinvointisuunnitelmaan (%).

Hyvinvointimittareiden tiedot kirjataan koulun hyvinvointisuunnitelmaan	Erityisopettajien taustatekijät			
	Laaja-alainen erityisopettaja (<i>n</i> = 27)	Erityisluokanopettaja (<i>n</i> = 35)	Opiskeluhuollossa passiiviset (<i>n</i> = 30)	Opiskeluhuollossa aktiiviset (<i>n</i> = 32)
Täysin eri mieltä	22	0	0	19
Eri mieltä	7	9	10	6
Ei samaa mieltä/ei eri mieltä	15	11	10	19
Samaa mieltä	15	0	0	9
Täysin samaa mieltä	11	11	10	13
En osaa sanoa	30	69	70	34

Kaikista vastanneista erityisopettajista 27 prosenttia oli sitä mieltä, että opiskeluhooltoryhmässä tehdään suunnitelmat ja toimenpidekirjaukset hyvinvointimittareiden tuloksien pohjalta. Khiin neliö-testin mukaan laaja-alaisten erityisopettajien (*n* = 27) ja erityisluokanopettajien (*n* = 35) kokemuksissa hyvinvointimittareiden pohjalta tehtyjen suunnitelmien ja toimenpidekirjauksien välillä oli tilastollisesti merkitsevä ero $df = 5$; $\chi^2(2) = 22,51$; $p < ,001$. Opiskeluhooltoryhmään harvoin osallistuvien (*n* = 30) ja opiskeluhooltoon aktiivisesti osallistuvien (*n* = 32) kokemuksissa hyvinvointimittareiden pohjalta tehtyjen suunnitelmien ja toimenpidekirjauksien välillä oli tilastollisesti merkitsevästi eroa $df = 5$; $\chi^2(2) = 23,93$; $p < ,001$ (taulukko 8).

TAULUKKO 8. Suunnitelmat ja toimenpiteet hyvinvointimittareiden pohjalta (%)

Hyvinvointimittareiden pohjalta tehdään suunnitelmat ja toimenpidekirjaukset	Erityisopettajien taustatekijät			
	Laaja-alainen erityisopettaja (<i>n</i> = 27)	Erityisluokanopettaja (<i>n</i> = 35)	Opiskeluhuollossa passiiviset (<i>n</i> = 30)	Opiskeluhuollossa aktiiviset (<i>n</i> = 32)
Täysin eri mieltä	11	3	0	13
Eri mieltä	11	9	10	13
Ei samaa mieltä/ei eri mieltä	15	23	10	28
Samaa mieltä	30	9	10	22
Täysin samaa mieltä	22	0	3	16
En osaa sanoa	11	57	67	9

Kaikista vastaajista 28 prosenttia oli eri mieltä, että opiskeluhooltoryhmässä seurataan oppilaiden hyvinvointiin liittyvien toimenpiteiden toteutumista hyvinvointimittausten välillä. Khiin neliö-testin mukaan opiskeluhooltoryhmään harvoin osallistuvien (*n* = 30) ja opiskeluhooltoon aktiivisesti osallistuvien (*n* = 32) kokemuksissa toimenpiteiden toteutumista seurataan mittausten välillä oli tilastollisesti merkitsevä ero $df = 5$; $\chi^2(2) = 20,57$ $p < ,001$. Laaja-alaisten erityisopettajien (*n* = 27) ja erityisluokanopettajien (*n* = 35) kokemuksissa oppilaiden hyvinvointia tukevien toimenpiteiden toteutumista seurataan mittausten välillä oli tilastollisesti merkitsevästi eroa $df = 5$; $\chi^2(2) = 17,96$; $p < ,003$ (taulukko 9).

TAULUKKO 9. Toimenpiteiden toteutumisen seuraaminen mittausten välillä (%)

Oppilaiden hyvinvointiin liittyvien toimenpiteiden toteutumista seurataan mittausten välillä	Erityisopettajien taustatekijät			
	Laaja-alainen erityisopettaja (<i>n</i> = 27)	Erityisluokanopettaja (<i>n</i> = 35)	Opiskeluhuollossa passiiviset (<i>n</i> = 30)	Opiskeluhuollossa aktiiviset (<i>n</i> = 32)
Täysin eri mieltä	15	11	10	16
Eri mieltä	22	9	7	25
Ei samaa mieltä/ei eri mieltä	30	26	17	38
Samaa mieltä	7	0	0	3
Täysin samaa mieltä	15	0	3	9
En osaa sanoa	11	54	63	9

Hyvinvointimittareiden pohjalta tehtyjen toimenpidekirjauksien lisäksi kouluissa voi olla valmiiksi mietittynä keinoja tukea oppilaita, joiden fyysinen toimintakyky on heikko. Kyselyyn vastanneista erityisopettajista 27 prosenttia kertoi koululla olevan valmiita keinoja tukea oppilaiden fyysistä toimintakykyä. Laadullisen sisällönanalyysin perusteella erityisopettajien raportoimia keinoja toimintakyvyn tukemiseen luokiteltiin seuraavasti: taukojummat (7 mainintaa), toiminnallinen työskentely (7 mainintaa) kuten "*-- toiminnallisia retkiä lähiympäristöön,*" (V2), ohjatut välituntitoiminnot (6 mainintaa) kuten "*Liikkuvan koulun jakamat ideat, vireä välkkä --*"(V12), kouluympäristön tilojen muokkaaminen aktiiviseksi (4 mainintaa) kuten "*-- erilaisia välineitä saatavilla ja yhteiskäytössä.*" (V8), liikuntatapahtumat (3 mainintaa) kuten "*-- talvirieha, luistelutapahtuma, sirkuskoulu*" (V15), kouluruokailuun kannustaminen (2 mainintaa), motoriset radat (1 maininta) sekä koululiikuttajat (1 maininta) ja koulufysioterapeutit (1 maininta).

Useat erityisopettajien raportoimista fyysistä toimintakykyä tukevista toiminnoista liittyivät Liikkuvaan kouluun eivätkä välttämättä kohdentuneet nimenomaisesti fyysiseltä toimintakyvyltään heikkojen oppilaiden tukemiseen. Useimmat erityisopettajien raportoimat keinot toimintakyvyn tukemiseen liittyvät alakoulun toimintaan, sillä yläkouluissa työskentelevistä erityisopettajista 54 prosenttia koki, ettei koululla ole keinoja tukea oppilaita, joiden toimintakyky on heikko ja 24 prosenttia ei tiennyt onko koululla keinoja tukea fyysiseltä toimintakyvyltään heikkoja oppilaita.

4 POHDINTA

Tutkielman tarkoituksena oli selvittää kuinka erityisopettajat hyödyntävät Kouluterveyskysely ja Move! hyvinvointimittareita omassa työssään. Kouluterveyskysely oli erityisopettajien keskuudessa parhaiten tunnettu ja se myös koettiin oman työn kannalta hyödyllisimmäksi. Myös Move!-mittaus oli kohtalaisen hyvin tunnettu, mutta sitä ei arvioitu hyödylliseksi. Muut hyvinvointimittarit (Liikkuvan koulun nykytilan arviointi ja LIITU-tutkimus) olivat heikosti tunnettuja, eivätkä erityisopettajat siksi osanneet arvioida niiden hyödyllisyyttä.

Perusopetuksessa ja toisella asteella oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvoinnista on kerätty tietoa valtakunnallisesti jo vuodesta 1996 alkaen Kouluterveyskyselyllä (THL, 2021a). Pitkäaikaisen seurannan tuloksien hyödynnettävyys on kuitenkin ollut vähäistä oppilaitoksissa (ks. Rimpelä ym. 2005; Kivimäki 2005), eivätkä uudet hyvinvointimittarit ole löytäneet paikkaansa tiedolla johtamisen tai oppilaiden hyvinvoinnin tukemisen työkaluina erityisopettajien keskuudessa.

Oppilaiden hyvinvoinnista ollaan oltu entistä kiinnostuneempia PISA-tutkimuksen oppimistulosten lievistä heikkenemisestä johtuen (OKM, 2015) sekä suomalaisten oppilaiden heikohkoista tuloksista kansainvälisissä kouluviihtyvyyden vertailuissa (Currie ym., 2012). Lisäksi Liikkuvan koulun ollessa hallituksen kärkihankkeena vuosina 2010 - 2018, on oppilaitoksissa ja henkilökunnan työotteessa panostettu oppilaiden fyysisen aktiivisuuden tukemiseen (Hakamäki ym., 2018). Haasteena oppilaitoksissa onkin tutkitun tiedon hyödyntäminen käytännön opetustyössä.

Kouluterveyskyselyn pitkä historia ja sen pisimmälle kehitetty raportointi kuntien ja koulujen osalta on varmasti edistänyt mielikuvaa mittarin hyödyllisyydestä. Uusista tuloksista tiedottaminen ja niiden vertailu aikaisempien vuosien tuloksiin ovat yleisiä käytänteitä kouluissa (Rautio & Welén, 2012). Myös tässä tutkielmassa erityisopettajat kokivat Kouluterveyskyselyn hyödyllisimmäksi hyvinvointimittariksi (42 prosenttia vastaajista). Uudemman Move! -mittarin osalta painopiste on toistaiseksi ollut opetushenkilökunnan

kouluttamisessa mittausten järjestämiseen, jotta luotettavaa vertailukelpoista tietoa on saatu kerättyä vaihtelevissa kenttäolosuhteissa. Tästä johtuen fyysisen toimintakyvyn Move!-mittauksiin liittyvän täydennyskoulutuksen keskeisempiä kysymyksiä on ollut toistaiseksi tuloksien hyödyntäminen. (Salin, 2020.) Mittaukset suorittaa usein luokan oma opettaja, jolloin laaja-alaiset erityisopettajat harvoin osallistuvat mittausten järjestämiseen, jolloin Move! jää heille etäiseksi työkaluksi. Lisäksi Move! voidaan mieltää enemmän oppilaisiin kohdistuvana kartoituksena ja testauksena, kun Kouluterveyskysely ja sen antama tieto voidaan kokea ennaltaehkäisevänä koordinaatiotyönä, joka kohdentuu koko kouluun (ks. Vitka, 2021).

Koulun toimintakulttuuri on monipuolistunut ja opetustyön ohella erityisopettajilla on entistä monipuolisempia työtehtäviä, kuten konsultointia, ennaltaehkäisevää työtä, arviointeja sekä muuta taustatyötä (Vitka, 2021). Monipuolisista työtehtävistä huolimatta erityisopettajien työaika ei riitä kaikkeen ja tässä tutkielmassa havaittiin, että erityisopettajat käyttävät hyvinvointimittareita työssään erittäin vaihtelevasti, vaikka oppilaiden fyysisestä hyvinvoinnista kertovien mittareiden avulla pyritään ennalta ehkäisemään oppilaiden fyysisen toimintakyvyn haasteita (Jaakkola ym., 2020). Tutkielmassa havaittiin, ettei opettajien mielenkiinnolla oppilaiden fyysisen toimintakyvyn tukemiseksi ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä hyvinvointimittareiden käyttöön. Hämeenahon ja Sainion (2021) tutkimuksessa oppilaiden fyysisen terveyden ongelmat näyttäytyivät vähäisinä huolenaiheina opettajien arvioimana verrattuna muihin oppilaiden hyvinvointiin liittyviin osa-alueisiin, kuten oppimisvaikeuksiin, jaksamiseen ja mielenterveyteen.

Tutkielmassa erityisopettajat arvioivat omat valmiutensa hyvinvointimittareiden hyödyntämiseksi kokonaisuudessaan melko hyväiksi. Vastaajat ymmärsivät hyvin hyvinvointimittareiden merkityksen oppilaiden hyvinvoinnin arvioinnissa sekä osasivat tulkita hyvinvointimittareita. Erityisopettajat eivät hyödyntäneet hyvinvointimittareita oppilaiden yksilöllisten oppimistavoitteiden suunnittelussa tai oppilaiden toimintakyvyn seurannassa. Tämä tulos erityisopettajien kohdalla on samansuuntainen luokanopettajien ja liikunnanopettajien Move!-

mittauksien tuloksien hyödyntämisen osalta (Salin, 2020). Niin ikään tämän tutkielman erityisopettajat kuin luokanopettajat ja liikunnanopettajat Salinin (2020) tutkimuksessa kokivat omat valmiudet riittäviksi antaa palautetta oppilaille hyvinvointimittareiden tuloksien pohjalta.

Tutkielman tulokset viittaavat siihen, että erityisopettajat kannattaisi ottaa mukaan monialaisten oppimiskokonaisuuksien suunnitteluun. Erityisopettajien valmiudet hyödyntää hyvinvointimittareita osana monialaisia oppimiskokonaisuuksia osoittautuivat paremmiksi verrattuna aikaisempaan tutkimukseen (Salin, 2020) luokanopettajien ja liikuntaa opettavien opettajien valmiuksiin hyödyntää Move!-mittauksia omassa työssään. Erityisopettajat ovat tottuneet suunnittelemaan erilaisia oppimisen tukitoimenpiteitä, jolloin myös hyvinvointimittareiden tuloksien pohjalta suunnitellut oppilaslähtöiset fyysisen toimintakyvyn tukitoimet voidaan nähdä osana kolmiportaista tukea.

Kyselyyn vastanneiden laaja-alaisten erityisopettajien valmiudet jatko- ja tukitoimenpiteisiin olivat erityisluokanopettajia paremmat. Salinin (2020) tutkimuksessa ne opettajat, jotka kokivat omat valmiutensa paremmiksi, käyttivät Move!-mittauksien tuloksia useammin hyödyksi myös jatko- ja tukitoimenpiteiden suunnittelussa. Laaja-alaisen erityisopettajan työtehtäviin voi sisältyä kokonaisuudessaan enemmän oppilaiden tukitoimenpiteiden suunnittelua kuin erityisluokanopettajalle, jolloin myös fyysistä toimintakykyä tukevien tukitoimenpiteiden suunnittelun osalta koetaan omien valmiuksien olevan riittävät.

Erityisopettajat tekivät harvoin yhteistyötä muun opetushenkilökunnan kanssa hyvinvointimittareiden osalta. Yhteistyön vähäisyyteen voi vaikuttaa epäselvä työnjako erityisesti yläkouluissa. Tikkasen (2020) mukaan edes kolmiportaisen tuen vastuut eivät ole selkeät yläkoulun opetushenkilökunnan kesken. Tässä tutkielmassa erityisopettajien joukosta ne opettajat, jotka osallistuivat harvoin opiskeluhuoltoryhmän toimintaan, tekivät opiskeluhuoltoryhmän toimintaan aktiivisesti osallistuvia enemmän yhteistyötä luokanopettajan kanssa. Tämän opiskeluhuoltoryhmän toimintaan harvoin osallistuviin kuului pääosin erityisluokanopettajia. Vaikuttaisi siis siltä, että opettajien välinen yhteistyö on aktiivisempaa niiden opettajien kesken, joiden työnkuvat ovat samanlaisia.

Tikkasen (2020) mukaan moniammatillisen yhteistyön tekeminen on kokonaisuudessaan haastavaa ilman yhteisiä toimintamalleja tai selkeää työnjakoa.

Yhteistyön lisäksi erityisopettajat arvioivat hyvinvointimittareiden käytettävyyttä osana omia työtehtäviään. Harvat erityisopettajista käyttivät hyvinvointimittareiden tuloksia pedagogisissa asiakirjoissa. Tuloksien käyttämistä vaikeuttaa opettajien kertoman mukaan se, etteivät he saa tietoonsa oppilaskohtaisia tuloksia hyvinvointimittareista. Voikin olla, että ne erityis(luokan)opettajat, jotka osallistuvat fyysisen toimintakyvyn mittauksiin, käyttävät asiakirjojen täyttämiseen ensisijaisesti havaintotietojaan oppilaista mittausten osalta. Pedagogisen arvion tai selvityksen tehnyt opettaja käyttää ainoastaan saatavilla olevia tietoja lomakkeen täyttämiseen. Lisäksi jokaisessa kunnassa on omat käytännöt pedagogisten asiakirjojen täyttämiseen, jolloin niiden sisältöjä on vaikea tarkastella. Opetushallitus on antanut näille asiakirjoille mallipohjat, jotka eivät ohjaa asiakirjan täyttäjää erikseen arvioimaan oppilaiden fyysistä toimintakykyä (OPH, 2021).

Opiskeluhoitoryhmän toimintaan osallistui säännöllisesti 82 prosenttia laaja-alaisista erityisopettajista, kun erityisluokanopettajista vain 17 prosenttia osallistui säännöllisesti. Opiskeluhoitoryhmässä käsiteltäessä koko koulun asioita voidaan erityisluokanopettaja rinnastaa luokanopettajiin oman ryhmänsä oppilastuntemuksessa, kun taas laaja-alaisella erityisopettajalla on kokonaisvaltaisempi kuva koulun oppilaista. Erityisopettajat näyttäisivät tuntevan paremmin koulun tukimuodot ja toimenpiteet heikomman fyysisen toimintakyvyn oppilaiden tukemiseen kuin muut opettajat (ks. Salin, 2020).

Opiskeluhoitoryhmään harvemmin osallistuvat tai erityisluokanopettajina työskentelevät erityisopettajat eivät tienneet opiskeluhoitoryhmän toiminnasta tarpeeksi hyvin, jotta olisivat voineet arvioida, miten koulun hyvinvointimittareita käsitellään opiskeluhoitoryhmässä. Opiskeluhoitoryhmän toimintamallit hyvinvointimittareiden tuloksien läpikäymiseksi tai niiden pohjalta tehdyt suunnitelmat tai kirjaukset eivät tavoita kaikkia opettajia, joten on syytä pohdita, kuinka vaikuttavia toimenpiteitä koulussa oppilaiden hyvinvoinnin edistämiseksi voidaan tehdä, jos kaikki koulun henkilökunnan jäsenet eivät näistä

tiedä, eivätkä siten voi sitoutua toimimaan toimenpiteiden mukaisesti edistääkseen omalla työllään oppilaiden hyvinvointia.

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (KARVI) opiskeluhooltolain toimeenpanon arvioinnissa opettajat arvioivat, että heillä on hyvät vaikutusmahdollisuudet koulu yhteisön hyvinvoinnin edistämiseen ja oppilaiden fyysisen terveyden edistäminen on pysynyt samalla tasolla opiskeluhooltolain muutoksen myötä (Summanen ym., 2018). Tutkielman tulos erityisopettajien osallistumisesta opiskeluhooltoryhmän toimintaan ja sen toimintatapojen tuntemisesta fyysisen toimintakyvyn tukemiseksi on osittain ristiriidassa KARVI:n (2018) arvioinnin kanssa. Eroavaisuudet johtunevat tämän tutkielman pienestä otannasta sekä arvioinnin kohdentumisesta hyvinvointiin isompana kokonaisuutena kuin pelkät hyvinvointimittaukset.

Erityisopettajien yhteistyö terveydenhuollon ammattilaisten kanssa hyvinvointimittareiden osalta oli vähäistä, mikä on todettu myös aikaisemmissa tutkimuksissa (ks. mm. Salin, 2020; Summanen ym., 2018). Erityisopettajat arvioivat tekevänsä harvoin yhteistyötä hyvinvointimittareiden osalta kouluterveydenhuollon kanssa. Terveydenhuoltoon kuuluvat kouluterveydenhoitajat eivät vastaavasti koe erityisopettajia tärkeäksi yhteistyötahoksi oppilaiden fyysisen toimintakyvyn edistämisen näkökulmasta (Koukkari, 2019). Yhteistyötä voi heikentää eri ammattiryhmiä koskevat salassapitovelvollisuudet. Opiskeluhooltoryhmän toiminnan järjestämisen ja toteuttamisen kannalta välttämättömät tiedot saa luovuttaa ryhmän jäsenille (OPH, 2014). Kouluissa tehdään itsenäisiä tulkintoja tämän ohjeen osalta, jolloin hyvinvointimittareiden osalta käytänteet vaihtelevat.

Opiskeluhooltoryhmän toiminta on moniammatillista, mutta rajalliset resurssit terveydenhuollossa vaikuttavat yhteistyön tekemiseen osana opiskeluhooltoryhmää. Opiskeluhooltoryhmässä käsiteltävät hyvinvoinnin teemat voivat myös vaihdella ja painopiste voikin olla usein muussa kuin fyysisen toimintakyvyn tukemisessa. Oppilaiden fyysisen terveyden ongelmat näyttäytyvät vähäisinä huolenaiheina opettajien arvioimana verrattuna muihin oppilaiden hyvinvointiin liittyviin osa-alueisiin, kuten oppimisvaikeuksiin, jaksamiseen ja mielenterveyteen (ks. Hämeenaho & Sainio, 2021).

Tutkielman arviointi. Tutkielmassa käytetty aineisto on uusi ja tutkielman ilmiöt valideja. Tutkielma tuotti ajankohtaista tietoa ajankohtaisesta ilmiöstä (ks. Vilkka, 2007). Strukturoidulla kyselylomakkeella kerätyssä aineistossa kysymykset ovat kaikille samat (ks. Vilkka, 2007), mikä parantaa tulosten luotettavuutta (Valli, 2015). Tutkielman sisäisen validiteetin osalta luotettavuuteen on vaikuttanut kyselyyn vastanneiden erityisopettajien määrä. Vapaa-ajalla täytettävän kyselyn vastaamiseen on vaikuttanut myös vastaajien oma motivaatio tutkielman aiheita kohtaan. Mittariston yhteiskehittely Jyväskylän yliopiston ansioituneiden tutkijoiden ohjauksessa on lisännyt tutkielman validiteettia (ks. Vilkka, 2007). Koetestauksesta huolimatta verkkokyselyn heikko skaalautuvuus puhelimen näytölle aiheutti suurehkon keskeyttämisen kyselyyn vastaamisen aikana. Kyselyn rakenne epäonnistui tässä suurilta osin, jonka lisäksi itsenäisesti vastatun kyselyn kysymysten väärinymmärtäminen on ollut mahdollista (ks. Hirsjärvi ym., 2015; Vilkka, 2007).

Tutkielmassa havaittiin, että erityisluokanopettajista suurin osa ei osallistuisäännöllisesti opiskeluhoitoryhmään, jolloin ryhmän toimintamallit eivät liene niin tunnettuja ja niiden arviointi on voinut olla vaikeaa. Opiskeluhoitoryhmän toimintaan liittyvissä väittämässä on tullut paljon 'en osaa sanoa' vastauksia, jolloin aineisto on ollut vinoutunut näiden väittämien osalta. Toisaalta tieto siitä, etteivät erityisopettajat tunne riittävästi opiskeluhoitoryhmän toimintaa sen arvioimiseksi on tulos itsessään (ks. Vilkka, 2007).

Tutkielman ulkoista validiteettia heikentää erityisopettajista koostuvan aineiston vino perusjoukko, sillä kutsu kyselytutkimukseen jaettiin vain tiettyjen kaupunkien postituslistojen sekä sosiaalisen median kautta, jolloin kyselyyn on vastannut valikoitunut joukko erityisopettajia, muun muassa maantieteellisesti erityisopettajien jakautuminen ei ollut tasaista. Tämä vaikuttaa suoraan tutkielman reliabilitettiin, sillä on oletettavaa, ettei mittauksen toisinto antaisi samoja tuloksia informanttien ollessa ihmisiä (ks. Vilkka, 2007).

Hyvinvointimittareiden tutkimiseen valitut menetelmät vastaavat samankaltaisten aikaisempien tutkimuksien menetelmiä. Tutkielman mittariston stabiiliteetin katsotaan olevan hyvä, sillä kyselyssä on käytetty samoja mittareita

aikaisempien tutkimuksien kanssa (Salin, 2020 julkaisematon käsikirjoitus). Luvussa 2.5. tarkasteltiin mittarin luotettavuutta, jonka Cronbachin alfakerroin oli hyvä ja kyselyn sisältämät väittämät hyvinvointimittareista korreloivat siis keskenään. Mittarin luotettavuus on verrannollinen tutkielman luotettavuuden kanssa (Metsämuuronen, 2011). Tutkielman looginen validiteetti näyttäisi olevan oikea, sillä tutkielman tulokset ovat samansuuntaisia kuin aikaisemmat tutkimukset hyvinvointimittareista.

Jatkotutkimushaasteet. Tulosten perusteella näyttäisi siltä, etteivät erityisopettajat tunne hyvinvointimittareita riittävästi tai koe niitä kovinkaan hyödylliseksi oman työnsä näkökulmasta. Koko koulun hyvinvoinnista tietoa antavien mittareiden käytöstä sekä niihin kriittisestä suhtautumisesta erityisopettajien keskuudessa olisi hyvä selvittää, millaisia merkityksiä mittareille annetaan ja miten mittareiden käytettävyyttä voitaisiin parantaa. Kouluterveyskysely sekä Move! antavat paljon tietoa julkisen päätöksenteon tueksi lasten ja nuorten hyvinvoinnista. Julkisella sektorilla tiedolla johtamisen haasteena on erilaisten mittareiden ja mittausjärjestelmien käytön tarpeiden erilaisuus eri sidosryhmien kesken (Rantanen ym., 2007). Ristiriitaisilta näyttävät tarpeet mittareiden tuloksien käytöstä voivat vaikuttaa negatiivisesti niihin suhtautumiseen.

Tämän määrällisen tutkielman lisäksi olisi syytä tarkastella laadullisesti erityisopettajien työtehtäviä ja toimintatapoja hyvinvointimittareiden käytöstä kouluissa. Laadullisen tutkimuksen keinoin olisi mahdollista kuvata monipuolisemmin kouluissa luotuja toimintamalleja hyvinvointimittareiden tiedon hyödyntämiseksi ja mallien levittämiseksi. Suomen suurimmat kaupungit ovatkin tarttuneet yhteisellä hankkeella lasten ja nuorten toimintakyvyn edistämiseksi ja hyvinvointitiedon käytettävyyteen koulukontekstissa (Jaakkola ym., 2020).

Tämän tutkielman ja muiden aikaisempien tutkimusten tulosten perusteella tulisi arvioida tarkemmin, millaisissa tehtävissä erityisopettajien ja kouluterveydenhuollon yhteispinnat kohtaavat. Tulevaa SOTE-uudistusta ajatellen olisi tärkeää määritellä, millaisissa asioissa opetushenkilökunta ja kouluterveydenhuolto tekevät yhteistyötä vai onko yhteistyö kauttaaltaan yhtä heikkoa kuin tämän tutkielman ja aikaisempien tutkimusten tulokset antavat ymmärtää?

Yhteistyön toimimattomuuden taustasyitä on syytä selvittää tarkemmin, sillä toistaiseksi tehdyt havainnot resurssien ja ajan riittävydestä tai työn luonteen ja työnteon erilaisuudesta tai moniammatillisten kohtaamisten vähyydestä eivät vie yhteistyötä eteenpäin. Moniammatillisuutta pitäisi tutkia yleisellä tasolla enemmän, jotta rakenteet oppilaiden hyvinvoinnin edistämiseksi muodostuisivat toimiviksi valtakunnallisesti myös uudistuksen jälkeen, mikäli kouluterveydenhuollon järjestäminen siirtyy kunnista hyvinvointialueiden vastuulle.

Oppilaitoksien työryhmätyöskentely koetaan positiiviseksi, mikäli tavoitteet ovat selkeät. Epäselvät tavoitteet ja huonot järjestelyt heikentävät motivaatiota yhteistyöhön. (Harjunen & Jäntti, 2017.) Lähes kaikkien erityisopettajien mielestä oppilaiden toimintakyvyn edistäminen oli merkityksellistä ja tärkeää. Seuraavaksi kuntien opetustoimessa ja oppilaitoksissa pitäisi pohtia sitä, kuinka tukea erityisopettajien mielenkiintoa toimintakyvyn edistämässä, joka erosi tässä tutkielmassa muista toimintakyvyn tukemisen arvostamista kuvaavista väitteistä. Kollektiivinen asiantuntijuus, yhteistyö sekä vuorovaikutusta tukevat rakenteet mahdollistavat osaamisen jakamisen ja oppilaiden hyvinvoinnin tukemisen (ks. Jyrkiäinen, 2007).

LÄHTEET

- Aalto, A. & Halme, K. (2019). *5. ja 8. -luokkalaisten oppilaiden motivaatio, viihtyminen ja ahdistuneisuus tavallisella liikuntatunnilla ja Move! -mittaustunnilla* [Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto]. JYX Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto.
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/62679/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201902041393.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Aira, A., Turpeinen, S. & Laine, K. (2019). *Valtakunnallinen verkosto koulujen toiminnan tukena. Liikkuva koulu -ohjelman kehittyminen ja kärkihankkeen toteutus*. (Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 355.) LIKES-tutkimuskeskus.
- Aira, T., Välimaa, R., Villberg, J. & Kannas, L. (2009). Terveystieto opettajien kokemana - Tuloksia opettajakyselystä. Teoksessa: L. Kannas, H. Peltonen & T. Aira. (toim). *Kokemuksia ja näkemyksiä terveystiedon opetuksesta yläkouluissa - Terveystiedon kehittämistutkimus Osa 1*. (s. 91-120) Helsinki: Edita Prima Oy.
- Álvarez-Bueno, C., Pesce, C., Caverro-Redondo, I., Sánchez-López, M., Garrido-Miguel, M. & Martínez-Vizcaíno, V. (2017). Academix Achievement and Physical Activity: A Meta-analysis. *Pediatrics* 140(6), e20171498. doi: 10.1542/peds.2017-1498.
- American College of Sports Medicine. (2010). *ACSM's health-related physical fitness assessment manual*. (3rd ed.) Philadelphia: Wolters Kluwer/Lippincott Williams & Wilkins Health.
- Ardoy, D. N., Fernández-Rodríguez, J. M., Jiménez-Pavón, D., Castillo, R., Ruiz, J. R. & Ortega, F. B. (2014). A Physical Education Trial Improves Adolescents' Cognitive Performance and Academic Achievement: the EDUFIT study. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports* 24(1), e52-61. doi: 10.1111/sms.12093.

- Bauman, A. E., Reis, R. S., Sallis, J. F., Wells, J. C., Loos, R. J. F. & Martin, B. W. (2012). Correlates of physical activity: why are some people physically active and others not? *Lancet* 380, 258-71. doi:10.1016/S0140-6736(12)60735-1
- Beck, M. M., Lind, R. R., Geertsen, S. S., Ritz C., Lundbye-Jensen, J. & Wienecke, J. (2016). Motor-Enriched Learning Activities Can Improve Mathematical Performance in Preadolescent Children. *Frontiers in Human Neuroscience* 23(10), 645. doi: 10.3389/fnhum.2016.00645.
- Blomqvist, M., Mononen, K., Koski, P. & Kokko, S. (2019). Urheilu ja seuraharrastaminen. Teoksessa S. Kokko & L. Martin (toim.) *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2018* (s. 47-56). Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:1.
- Burrows, R., Correa-Burrows, P., Orellana, Y., Almagiá, A., Lizana, P. & Ivanovic, D. (2014). Scheduled physical activity is associated with better academic performance in Chilean school-aged children. *Journal of Physical Activity & Health* 11(8), 1600-1606. doi: 10.1123/jpah.2013-0125.
- Chaddock-Heyman, L., Erickson, K. I., Voss, M. W., Knecht, A. M., Pontifex, M. B., Castelli, D. M., Hillman, C. H. & Kramer, A. F. (2013). The effects of physical activity on functional MRI activation associated with cognitive control in children: a randomized controlled intervention. *Frontiers in Human Neuroscience* 7.
- Coolican H. (2017). *Research methods and statistics in psychology* (e-kirja). London, New York: Psychology Press.
- Currie, C., Gabhainn, S. N., Godeau, E., Roberts, C., Smith, R., Currie, D., Pickett, W., Richter, M., Morgan, A. & Barnekow, V. (2008). *Inequalities in young people's health: HBSC international report from the 2005/2006 survey*. World Health Organization. Health Policy For Children And Adolescents, No. 5. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.

- Currie, C., Zanotti, C., Morgan, A., Currie, D., De Looze, M., Roberts, C., Samdal, O., Smith, O. R. F. & Barnekow, V. (toim.). (2012). *Social determinants of health and wellbeing among young people. Health behaviour in school-aged children (HBSC) study: international report from the 2009/2010 survey*. Copenhagen: WHO.
- Eccles, J.S., Wigfield, A. & Schiefel, U. (1998) Motivation to succeed. Teoksessa W. Damon & N. Eisenberg (toim.) *Handbook of child psychology 3*. New York: Wiley.
- Ericsson, I. & Karlsson, M.K. (2012). Motor skills and school performance in children with daily physical education in school – a 9- year intervention study. *Scandinavian Journal of Medicine & Science In Sports* 24, 273-278. doi: 10.1111/j.1600-0838.2012.01458.x
- Gallahue, D.L. & Cleland Donnelly, F. (2003). *Developmental physical education for all children*. (4th ed.) Champaign, IL.: Human Kinetics.
- Guillemin, M. & Gillam, L. (2004). Ethics, reflexivity, and "ethically important moments" in research. *Qualitative Inquiry* 10:2, 261–280. <https://doi.org/10.1177/1077800403262360>
- Haapala, E. A., Haapala, H. L., Syväoja, H., Tammelin, T. H., Finni, T., Kiuru, N. (2019). Longitudinal associations of physical activity and pubertal development with academic achievement in adolescents, *Journal of Sport and Health Science* (2019), doi:10.1016/j.jshs.2019.07.003
- Haapala, H. L., Hirvensalo, M. H., Kulmala, J., Hakonen, H., Kankaanpää, A., Laine, K., Laakso, L. & Tammelin, T. H. (2016). Changes in physical activity and sedentary time in the Finnish Schools on the Move program a quasi-experimental study. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 27, 1442-1453. doi: 10.1111/sms.12790
- Hakala, H. & Huttunen, M. (2014). *Moniammatillinen yhteistyö lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukena* [Pro gradu -tutkielma, Oulun

yliopisto]. JULTIKA Oulun yliopiston julkaisuarkisto.

<http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201405081357.pdf>

Hakamäki, M., Aira, A., Turpeinen, S. & Laine, K. (2018). *Liikkuva koulu – liikunnanedistämishankkeesta valtakunnalliseksi ohjelmaksi ja hallituksen kärkihankkeeksi*. Jyväskylä: LIKES-tutkimuskeskus.

Harinen, P. & Halme, J. (2012). *Hyvä, paha koulu. Kouluhyvinvointia hakemassa*. Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 56.

https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/hyva_paha_koulu-1.pdf

Harjunen, S. & Jäntti, E. (2017). *Opettajien kollegiaalinen yhteistyö*. [Pro gradu - tutkielma, Tampereen yliopisto] TREPO Tampereen yliopiston julkaisuarkisto.

<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/101760/GRADU-1500025603.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Harter, S. (2012) *The Construction of the Self: Developmental and Sociocultural Foundations*. (2.painos) New York: Guilford Press

Helsingin kaupunki (2020, 20. toukokuuta). *Eriarvoisuuden vähentämisen ja nuorten syrjäytymisen ehkäisyn kaupunkistrategiahanke – Mukana-ohjelma*.

Haettu 20.5.2020 osoitteesta <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/strategia-ja-talous/kaupunkistrategia/eriarvoisuuden-vahentaminen/>

Helsingin Sanomat (2018). Move-järjestelmä tekee karhunpalveluksen nykykoulun liikuntakasvatukselle [mielipidekirjoitus].

<https://www.hs.fi/mielipide/art-2000005835132.html>

Hietanen-Peltola, M., Laitinen, K., Autio, E. & Palmqvist, R. (2018). *Yhteisestä työstä hyvinvointia – opiskeluhuoltoryhmä perusopetuksessa*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Ohjaus 9/2018. Haettu:

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136782/Ohjaus%202018_009_verkko_20180117.pdf?sequence=4&isAllowed=y

- Hietanen-Peltola, M., Vaara, S., Hakulinen, T. & Merikukka, M. (2019). *Kouluterveydenhuollon terveystarkastukset – sisällöt yksilöllisiä, järjestämistavat vaihtelevat*. Tutkimuksesta tiiviisti 2019:26. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2015). *Tutki ja kirjoita*. 15. osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Hopkins, M., Davis, F., Vantieghem, M., Whalen, P. & Bucci, D. (2012). Differential effects of acute and regular physical exercise on cognition and affect. *Neuroscience* 215, 59–68.
- Husu, P., Jussila, A-M., Tokola, K., Vähä-Ypyä, H. & Vasankari, T. (2019). Objektiivisesti mitatun paikallaolon, liikkumisen ja unen määrä. Teoksessa S. Kokko & L. Martin (toim.) *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2018* (s. 27-40). Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:1.
- Hämeenaho, P. & Sainio, M. (2021). *Yhteistyöllä hyvinvointia kouluyhteisöön. Tutkitusta tiedosta hyvinvointitekoihin*. KEHO-webinaari 6.5.2021. https://kehofinland.fi/media/jyu_well_hameenaho-ja-sainio_06052021.pdf
- Hämäläinen, E. (2018). *Movesta virtaa! –oppaan käyttäjäkokemukset*. [Pro gradu – tutkielma, Jyväskylän yliopisto.] JYX Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/58271/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201806012975.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Isoaho, K. & Summanen, A-M. (2019). *Liikkuva koulu -ohjelman kärkihankekauden 2015-2018 ulkoinen arviointi*. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:4. <https://www.liikuntaneuvosto.fi/wp-content/uploads/2019/08/Liikkuva-koulu-arviointi-2019-nettiversio.pdf>

- Jaakkola, T., Salin, K. & Huhtiniemi, M. (2020). *Lasten ja nuorten toimintakyöyn edistäminen kouluissa. Seitsemän kaupungin Move-hanke*. Esitys. Jyväskylän yliopisto.
- Jaakkola, T., Sääkslahti, A., Liukkonen, J. & Iivonen, S. (2012). *Peruskoululaisten fyysisen toimintakyöyn seurantajärjestelmä*. Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta. Jyväskylän yliopisto.
<https://www.jyu.fi/sport/fi/tutkimus/hankkeet/move/move-mittariston-kehittaminen/fts-loppuraportti-22-8-2012.pdf>
- Jelle Vuijk, P., Hartman, E., Mombarg, R., Scherder, E. & Visscher, C. (2011). Associations Between Academic and Motor Performance in a Heterogeneous Sample of Children with Learning Disabilities. *Journal of Learning Disabilities* 44, 3, 276-282. doi:10.1177/0022219410378446
- Joensuu, L. & Siekkinen, K. (2017). Näkökulmia Move! -mittausten tulkintaan. *Terveystieteiden tutkimus* 2017, 1.
- Jyrkiäinen A. (2007). *Verkosto opettajien tukena*. (Acta Universitatis Tamperensis 1280) [väitöskirja. Tampereen yliopisto.] TREPO Tampereen yliopiston julkaisuarkisto.
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67794/978-951-44-7149-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Jänkä, J. & Löppönen, M. (2017). *Move! -mittareilla mitatun ja koetun fyysisen toimintakyöyn sekä liikuntaharrastuksen väliset yhteydet kahdeksaluokkalailla*. [Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.] JYX Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto.
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/54163/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201705292546.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Karjalainen, L. (2010) *Tilastotieteen perusteet*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Kekkonen, M., Appelqvist-Schmidlechner, K. & Sarparanta, T. (2018). IceHearts koulun kumppanina. Teoksessa M. Gissler, M. Kekkonen & P. Känkänen

- (toim.) *Nuoret palveluiden pauloissa. Nuorten elinolot –vuosikirja 2018.* (s.179-193) Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Nuorten elinolot vuosikirja 12.
- Kivimäki, H. (2005). *Kouluterveyskyselyyn tunnettaisuus ja hyödyntäminen. Www-kysely terveystiedon täydennyskoulutuksen käyneiden opettajien tiedoista.* [Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.] TREPO Tampereen yliopiston julkaisuarkisto.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/48731/Rautio_Kirsi_Welen_Heidi.pdf?sequence=1
- Kontio, M. (2013). *Jaetun ymmärryksen rakentuminen moniammatillisten oppilashuoltoryhmien kokouksissa.* (Acta Universitas Ouluensis E Scscientiae Rerum Socialium 138.) [väitöskirja. Oulun yliopisto.] JULTIKA Oulun yliopiston julkaisuarkisto.
<http://jultika oulu.fi/files/isbn9789526202747.pdf>
- Konu, A. (2002). *Oppilaiden hyvinvointi koulussa.* (Acta Universitas Tampereensis 887.) [väitöskirja. Tampereen yliopisto.] TREPO Tampereen yliopiston julkaisuarkisto.
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67186/951-44-5445-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Koskela, J-M. & Vikström, S. (2018). *5-luokkalaisten ahdistuneisuus ja motivaatio Move! -mittauksissa.* [Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.] JYX Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto.
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/59102/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201808063734.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Koskela S. (2013). *"Mie teen vaan oman työni". Toimintakertomus moniammatillisen yhteistyön ja ohjausosaamisen kehittämisestä.* (Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 477.) [väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.] JYX Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto.

<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/42061/978-951-39-5330-0.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Koskinen, V. (2021). *Viidesluokkalaisten Move!- ja KTK-mittaukset fyysistä aktiivisuutta ja kehon painoindeksiä ennustavina tekijöinä*. [Pro gradu - tutkielma, Jyväskylän yliopisto.] JYX Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto.

<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/75808/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-202105203070.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Koukkari, H. (2019). *Kouluterveydenhoitajien näkemyksiä Move! Fyysisen toimintakyvyn seuranta- ja palautejärjestelmästä, oppilaiden fyysisen toimintakyvyn edistämisestä sekä yhteistyöstä liikuntaa opettavien opettajien kanssa*. [Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.] JYX Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto.

<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/67847/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-202002172084.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kuntaliitto. (2008). *Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinta kunnissa. Opas lakisääteisen suunnitelman laadintaan. Osa 1. Suunnitelman valmistelu*.
https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/johtamisen_tueksi/mika_ohjaa_toimintaa/lasten_ja_nuorten_hyvinvointisuunnitelma

Kämppi, K., Inkinen, V., Aira, A., Hakonen, H. & Laine, K. (2018).

Liikunnallisen toimintakulttuurin nykytila peruskouluissa koulujen itsearvioinnin näkökulmasta. *Liikunta & Tiede* 55(6), 88-95.

Lakkala, S. P., Turunen, T., Laitinen, M. & Kauppi, A. J. (2019). Koulun mahdollisuudet lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin vahvistajana – opettajat ja koulukuraattorit hyvinvointityön tarpeen tunnistajina ja koordinoijina. *Kasvatus : Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja* 50(1), 47-59.

- Lehmuskallio, M. & Toskala, J. (2018). Yläkoulun liikunnanopettajien kokemuksia ja näkemyksiä koulupäivien liikunnallistamisesta. *Liikunta & Tiede* 55(6), 79-87.
- Lerssi, L., Sundström, L., Tervaskanto-Mäentausta, T., Väistö, R., Puusniekka, R., Markkula, J. & Pietikäinen, M. (2008). *Kouluterveyskyselystä toimintaan – kehittämishanke 2005-2007. Hankkeen loppuraportti*. Stakes raportteja 19/2008. Helsinki.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75057/R17-2008-VERKKO.pdf?sequence=1>
- Luokkanen, J. & Turunen, V. (2019). *”Turhauttaa tehdä mittaukset, koska niitä ei voi hyödyntää mitenkään”*. Opettajien käsityksiä Move! –mittauksesta: määrällinen tutkimus mittauksen järjestäneille opettajille. [Pro gradu –tutkielma, Lapin yliopisto.] LAUDA Lapin yliopiston julkaisuarkisto.
https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/63736/Gradu_valmis.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Manninen, S. (2018). *Kouluviihtyvyyys ja siihen liittyvät tekijät peruskoulussa ja toisen asteen opinnoissa*. (Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 612.) [väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.]
https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/57878/978-951-39-7429-9_v%c3%a4it%c3%b6s18052018%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Marttinen, J. (2017). *Käsityksistä koppi. Fyysisen toimintakyöyn mittaaminen viidesluokkalaisten arvioimana*. [Pro gradu –tutkielma, Lapin yliopisto.] LAUDA Lapin yliopiston julkaisuarkisto.
<https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62995/Marttinen.Jenni.pdf?sequence=1>
- Metsämuuronen, J. (2011). Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissa. 2. laitos (4. laitoksen pohjalta). E-kirja, 1. painos. Helsinki: International Methel ky

- Niskala, M. (2013). *Lasten hyvinvoinnin moniammatillinen tukeminen koulussa – Laadullinen tapaustutkimus oppilashuoltoryhmän käsityksistä*. [Pro gradu - tutkielma, Lapin yliopisto.] LAUDA Lapin yliopiston julkaisuarkisto. <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61510/Niskala.Minna.pdf?sequence=2>
- Orell, M. & Pihlaja, P. (2018). Kodin ja koulun yhteistyö normitettuna. *Kasvatus* 49(2), 149-161.
- Opetushallitus (2020a, 9. maaliskuuta). Mikä on Move?. Haettu 9.3.2020 osoitteesta <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mika-move>
- Opetushallitus (2020b, 20. maaliskuuta). Oppimisen ja koulunkäynnin tuki ja oppilashuolto. Haettu 20.3.2020 osoitteesta <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/oppimisen-ja-koulunkaynnin-tuki-ja-oppilashuolto>
- Opetushallitus (2020c, 18. huhtikuuta). Peruskoukulaisten fyysisen toimintakyvyn mittaristo. Opettajan käsikirja. Haettu 18.4.2020 osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/move_opettajan_kasikirja_muokattu2017.pdf
- Opetushallitus (2021, 14. tammikuuta). Tuen lomakkeet. Haettu 14.1.2021 osoitteesta <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tuen-lomakkeet>
- Opetushallitus (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet*. Helsinki: Opetushallitus.
- Opetusministeriö (2012). *Perusopetuksen laatukriteerit*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:29. Yliopistopaino.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2021). *Liikkumissuositus 7-17 -vuotiaille lapsille ja nuorille*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:19. Haettu 7.4.2021 osoitteesta https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162984/OK_M_2021_19.pdf

- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2020a, 22. toukokuuta). Liikunnallisen elämäntavan valtakunnalliset kehittämisavustukset. Haettu 22.5.2020 osoitteesta https://minedu.fi/avustukset/avustus/-/asset_publisher/liikunnallisen-elamantavan-valtakunnalliset-kehittamisavustukset
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2020b, 8. kesäkuuta). Suomen malli. Haettu 8.6.2020 osoitteesta https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/0309f7d7-8691-4d5b-afec-ff6cde83c55c/1ff09a2b-3207-4c24-8382-602d2b91799d/ESITYS_20200731142333.pdf
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2015). *Tulevaisuuden peruskoulu*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2015: 8.
- Parhiala P. (2019). *The role of learning difficulties and brief treatment for student well-being*. (JYU Dissertations 184). [väitöskirja. Jyväskylän yliopisto] JYX Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/67088/978-951-39-8028-3_vaitos_2020_01_18_jyx.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Pentikäinen, S., Palomäki, S. & Heikinaro-Johansson, P. (2016). Koululiikuntaan myönteisesti ja kielteisesti suhtautuvat oppilaat. Erilaisten oppilastekijöiden yhteyksiä koululiikuntaan suhtautumiseen yhdeksäsluokkalaisilla. *Liikunta & Tiede* 53(4), 99-105.
- Pentti, E. & Sären, S. (2013). *Vuoden 2010 kouluterveyskyselyn tulosten hyödyntäminen lohjalaisissa yläkouluissa ja lukioissa*. [julkaisematon opinnäyte] Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Perälä, M-L., Hietanen-Peltola, M., Halme, N., Kanste, O., Pelkonen, M., Peltonen, H., Huurre, T., Pihkala, J. & Heiliö, P-L. (2015). *Monialainen opiskeluhuolto ja sen johtaminen*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, opas 36. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126938/Monialainen_opiskeluhuolto_Opas36.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Pirilä, S. & Westersund, P. (2017). *Suomalaisten 5- ja 8-luokkalaisten motivaatiotekijät liikuntatunneilla ja Move! -mittauksissa*. [Pro gradu - tutkielma, Jyväskylän yliopisto.] JYX Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto.
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/53546/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201704101952.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Pulkkinen, L. & Fadjukoff, P. (2018). *Keski-Suomen lapsiohjelma: Lasten hyvinvoinnista hyvinvoivaan yhteiskuntaan*. Haukkalan säätiö.
<https://www.haukkalansaatio.com/lapsiohjelma2018/>
- Pärnä, K. (2012). *Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina. Lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet*. Väitöskirja Turun yliopisto.
- Rajala, K. (2021). *Hierarkiat yläkoulun kaveriporukoissa. Nuoren kokema sosiaalinen asema ja liikkuminen*. (Scripta Lingua Fennica Edita 341.) [väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.] Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 387. Likes.
- Rajala, K., Itkonen, H., Kankaanpää, A., Kämppi, K. & Laine, K. (2021). Nuorten koulussa kokeman sosiaalisen tuen yhteys subjektiiviseen sosiaaliseen asemaan ja liikkumiseen. *Nuorisotutkimus* 39 (1), 54-68.
- Ranta, J. & Kuula-Luum, i A. (2017). Haastattelun keruun ja käsittelyn ABC. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Vastapaino. Tampere 2017.
- Rantanen, H., Kulmala, H. I., Lönnqvist, A. & Kujansivu, P. (2007). Performance measurement systems in the Finnish public sector. *International Journal of Public Sector Management* 20(5), 415-433. doi:10.1108/09513550710772521
- Rautio, K. & Welén, H. (2012). *Kouluterveyskysely ja sen tulosten hyödyntäminen Turun yläkouluissa. Rehtorien näkökulma*. [Opinnäytetyö Turun ammattikorkeakoulu]. THESEUS.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/48731/Rautio_Kirsi_Welen_Heidi.pdf?sequence=1

- Rea, L. M. & Parker, R. A. (2014). *Designing and conducting survey research: A comprehensive guide*. Fourth edition. San Fransisco, California: Jossey-Bass.
- Rimpelä, M., Ojajärvi, A., Luopa, P. & Kivimäki, H. (2005). *Kouluterveyskysely, kouluterveydenhuolto ja terveystieto*. Peruseräraportti kyselystä yläkouluille ja terveyskeskuksille. Stakes työpapereita 1/2005. Helsinki.
- Rintala, P., Sääkslahti, A. & Iivonen, S. (2016). 3-10-vuotiaiden lasten motoriset perustaidot. *Liikunta & Tiede* 53, 6, 49-55.
- Rissanen, L. (1999). *Vanhenevien ihmisten kotona selviytyminen. Yli 65-vuotiaiden terveys, toimintakyky ja sosiaali- ja terveyspalvelujen koettu tarve*. [Väitöskirja. Lääketieteellinen tiedekunta. Oulun yliopisto.]
<http://jultika.oulu.fi/files/isbn9514254414.pdf>
- Rotko, T. & Kauppinen, T. (2016). *Terveys 2015 -kansanterveysohjelman loppuarviointi*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpapereita 8/2016.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130313/TY%c3%962016_8_Terveys%202015_WEB_korjattu%20ja%20linkitetty_6.4.16%20%283%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Salin, K. (2020). Opettajien kokemuksia Move!-n hyödyntämisestä ja moniammatillisesta yhteistyöstä – alustavia tuloksia. Liikuntatieteellinen tiedekunta. Esitys. Jyväskylän yliopisto.
- Salmela-Aro, K. (2019). *Motivaatio ja oppiminen*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Scudder, M. R., Federmeir, K. D., Raine, L. B., Direito, A., Boyd, J. K. & Hillman, C. H. (2014) The association between aerobic fitness and language processing in children: Implications for academic achievement. *Brain and Cognition* 87, 140-152.
- Singh, K. (2007). *Quantitative Socil Research Methods*. doi:10.4135/9789351507741.
- Slykerman, S., Barnett, L., Ridgers, N. & Stevenson, C. (2014). Preparing children for an active start to life: Evidence and implications for promoting movement skill proficiency. The importance of young

children's actual and perceived movement skill competence to their physical activity. *Journal of Science and Medicine in Sport* 18S, e1-e22.

Summanen, A-M., Rumpu, N. & Huhtanen, M. (2018). *Oppilas- ja opiskeluhuoltolain toimeenpanon arviointi esi- ja perusopetuksessa sekä lukiokoulutuksessa..* Kansallinen koulutuksen arviointikeskus KARVI. Julkaisut 4:2018.

https://karvi.fi/app/uploads/2018/03/KARVI_0418.pdf

Suomen virallinen tilasto (2021). Työssäkäynti (verkkójulkaisu). Helsinki: Tilastokeskus. Haettu 18.3.2021 osoitteesta

<https://www.stat.fi/til/tyokay/tau.html>

Syväoja, H. (2015). Oppimistulokset – riittävästi liikuntaa, kohtuudella ruutuaikaa. *Psykologia* 50, 1.

Syväoja, H. (2014). *Physical Activity and Sedentary Behaviour in Association with Academic Performance and Cognitive Functions in School-Aged Children.* [väitöskirja, Jyväskylän yliopisto] LIKES – Research Reports on Sport and Health 292. http://www.likes.fi/filebank/1427-Dissertation_Heidi_Syvaoja_tiivis.pdf

Sääkslahti, A. (2005). *Liikuntaintervention vaikutus 3-7 -vuotiaiden lasten fyysiseen aktiivisuuteen ja motorisiin taitoihin sekä fyysisen aktiivisuuden yhteys sydän- ja verisuonitautien riskitekijöihin.* (Studies in Sport Physical Education and Health 104.) [väitöskirja, Jyväskylän yliopisto.] JYX Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto.

https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/13496/S%c3%84%c3%84KSLAHTI_ARJA_screen.pdf?sequence=3&isAllowed=y

Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed., e-kirja). Boston: Pearson Education.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. (2020). *Kouluterveyskyselyn oppilaitoskohtaiset tulokset 2017 ja 2019.* Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitois. (2021a). Kouluterveyskyselystä tietoa päätöksentekoon. Haettu 18.2.2021 osoitteesta https://thl.fi/documents/605877/4373469/KTK19_esite_fi.pdf/0cb063a1-3a3b-47dd-85ba-a75615da1841
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2021b). Kouluterveyskysely, 4. ja 5. luokkien lomake 2021. Haettu 22.2.2021 osoitteesta https://thl.fi/documents/10531/3554284/ktk21_alakoulu_fi.pdf/9702ec4a-3714-8f47-ecbe-64d3a8d89780?t=1613469514432
- Tikkanen A. (2020). *“Luokassa rauha ja kaikilla hyvä tahto!” Yläkoulun luokanohjaaja inklusiivisessa koulussa: moninainen toimija oppilaiden, huoltajien ja koulun henkilökunnan välimaastossa.* (JYU Dissertations 205.) [väitöskirja, Jyväskylän yliopisto] JYX Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/71326/978-951-39-8116-7_vaitos241020.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Tomporowski, P. D., Davis, C. L., Miller, P. H. & Naglieri, J. A. (2007). Exercise and children’s intelligence, cognition and academic achievement. *Educational Psychology Review* 20(2), 111-131. doi: 10.1007/s10648-007-9057-0.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.* Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) (2019). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2019:3. Haettu: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf.
- Valli, R. (2015). Paperinen kyselylomake. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä*

aloittelevalle tutkijalle. 4. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-Kustannus, 84-108.

Valtioneuvosto (2021). *Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko*.

Valtioneuvoston julkaisuja 2021:24. Haettu 8.4.2021 osoitteesta

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162995/VN_2021_24.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Valtion liikuntaneuvosto (VLN) (2020, 9. joulukuuta). Koululaisten Move! -mittaukset 2020: Lasten ja nuorten kestävyyskunto on heikentynyt.

Tiedote. Haettu 9.12.2020 osoitteesta

<https://www.liikuntaneuvosto.fi/2020/12/09/move-2020-lasten-ja-nuorten-kestavyyskunto-on-heikentynyt/>

Vilkka, H. (2007). *Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet*. Helsinki:

Tammi. Haettu 25.3.2021 osoitteesta [http://hanna.vilkka.fi/wp-](http://hanna.vilkka.fi/wp-content/uploads/2014/02/Tutki-ja-mittaa.pdf)

[content/uploads/2014/02/Tutki-ja-mittaa.pdf](http://hanna.vilkka.fi/wp-content/uploads/2014/02/Tutki-ja-mittaa.pdf)

Virkkunen, S. (2014). *”Toiminta muuttaa maailmaa, ei kyselyt” Opettajien ja vanhempien tietämys valtakunnallisesta Kouluterveyskyselystä*. [Pro gradu - tutkielma. Turun yliopisto] UTUPub Turun yliopiston julkaisuarkisto

https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/97150/ProGradu_Virkkunen.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Vitka, T. (2021). Laaja-alainen erityisopettaja koulun kehittämisen edistäjänä. *e-*

Erika 1/2021. Haettu 14.5.2021 osoitteesta [https://journals.helsinki.fi/e-](https://journals.helsinki.fi/e-erika/article/view/1594/1511)

[erika/article/view/1594/1511](https://journals.helsinki.fi/e-erika/article/view/1594/1511)

Wiss, K., Halme, N., Hietanen-Peltola, M. & Ståhl, T. (2017). *Perusopetuksen*

opiskeluhuollon tilannekuva 2017. Yhdenvertaisuus haasteena sekä

yksilökohtaisessa että yhteisöllisessä työssä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Tutkimuksesta tiiviisti 23/2017.

Zhang, Y., Niu, L., Zhang, D., Ip, P., Ho, F., Jiang, Y., Sun, W., Zhu, Q. & Jiang,

F. (2019). Social-emotional functioning explains the effect of physical

activity on academic performance among chinese primary school students:

A mediation analysis. *The Journal of Pediatrics* 208. doi:
10.1016/j.jpeds.2018.11.045.

LIITTEET

Liite 1. Kyselytutkimuksen runko

Hyvinvointimittarit erityisopettajien työn tukena

 Pakolliset kentät merkitään asteriskilla (*) ja ne tulee täyttää lomakkeen viimeistelemiseksi.

Hei arvoisa erityisopettaja,

Opiskelen Jyväskylän yliopistossa erityispedagogiikkaa ja pro gradu -tutkielmani tavoitteena on selvittää hyvinvointimittareiden hyödynnettävyyttä erityisopettajien työssä.

Vastaamalla alla olevaan kyselyyn annat tärkeää tietoa hyvinvointimittareiden käytöstä erityisopettajien työssä. Hyvinvointimittareiden ja tiedonkeruun lisääntyessä on tärkeää selvittää, onko hyvinvointimittareista hyötyä erityisopettajien työssä. Tutkimuksessa halutaan saada selville mielipiteitä ja kokemuksia, joten oikeita tai vääriä vastauksia kyselyssä ei ole.

Vastauksenne käsitellään luottamuksellisesti. Tutkimuksen tuloksista teitä ei voida tunnistaa vastaajaksi. Tutkimusaineisto kerätään ainoastaan pro gradu -tutkielmaa varten. Aineisto kerätään Webropol -ohjelmalla eikä tutkimusta varten kerätä henkilötietoja. Osallistuminen kyselytutkimukseen on täysin vapaaehtoista. Vastaaminen kestää noin 10 minuuttia. Pyydän vastauksia 31.1.2021 mennessä. Tutkielma julkaistaan yliopiston käytänteiden mukaan verkossa keväällä 2021.

Tutkielmaa koskeviin kysymyksiin vastaa opiskelija Riikka Roitto (p. 0408675018 riikka.e.roitto@student.jyu.fi). Tutkielman ohjaaja on TtT, LitM Anne Soini (p. 0408054801 anne.j.soini@jyu.fi).

Tutkimuksen tietosuojailmoitukseen pääset tutustumaan [tästä linkistä](#).

Kiitos arvokkaasta ajastasi ja panoksestasi tutkielmani onnistumiseksi.

Ystävällisin terveisin,
Riikka Roitto

1. Olen tutustunut kyselyn tarkoitukseen ja haluan osallistua tutkimukseen *

Kyllä

TAUSTATIEDOT

Tässä osiossa kerätään taustatietoa vastaajien osalta. Tähdellä merkityt kysymykset ovat pakollisia.

2. Sukupuoli

- Mies
 Nainen
 Muu
 En halua vastata

3. Ikä

(vuosina, esim. 35v.)

4. Työskentelen *

- Laaja-alaisena erityisopettajana
 Erityisluokanopettajana
 Resurssiopettajana
 Ammatillinen erityisopettaja
 Joku muu, mikä?

5. Maakunta, jossa työskentelet? *

- Uusimaa
- Varsinais-Suomi
- Satakunta
- Kanta-Häme
- Pirkanmaa
- Päijät-Häme
- Kymenlaakso
- Etelä-Karjala
- Etelä-Savo
- Pohjois-Savo
- Pohjois-Karjala
- Keski-Suomi
- Etelä-Pohjanmaa
- Pohjanmaa
- Keski-Pohjanmaa
- Pohjois-Pohjanmaa
- Kainuu
- Lappi
- Ahvenanmaa

6. Työkokemus erityisopettajana vuosissa

7. Erityispedagoginen pohjakoulutus (voit valita useamman)

- Luokanopettajakoulutukseen sisältyvät pakolliset erityispedagogiikan opinnot
- Erityispedagogiikan perusopinnot

- Erityispedagogiikan aineopinnot
- Erityispedagogiikan syventävät opinnot
- Erityispedagogiikka pääaineena
- Ammatillisen erityisopettajan opinnot
- Erilliset erityisopettajan opinnot
- Muu, mikä?
- Ei mitään

8. Oletko osallistunut täydennyskoulutuksiin, joissa käsitellään toimintakyvyn, liikunnan, terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä?

- Kyllä, kerro tarkemmin
- En

9. Millä kouluasteella työskentelet? (voit valita useamman) *

- Alakoulu
- Yläkoulu
- Lukio
- Ammatillinen oppilaitos
- Joku muu, mikä?

10. Koulun oppilasmäärä

- 50 tai alle
- 100 tai alle
- 101-250
- 251-400
- 401-600

yli 600

11. Kuinka usein oppilaitoskohtainen opiskeluhuoltoryhmä kokoontuu?

- Ei lainkaan
- Kerran lukukaudessa
- Noin kerran kahdessa kuukaudessa
- Noin kerran kuukaudessa
- Useamman kerran kuukaudessa
- En tiedä

12. Osallistutko oppilaitoskohtaisen opiskeluhuoltoryhmän kokouksiin?

- En koskaan
- Harvoin
- Toisinaan
- Usein
- Aina

HYVINVOINTIMITTARIT ERITYISOPETTAJIEN TYÖSSÄ

Tutkimuksessa tarkastellaan seuraavia koulun ja oppilaiden hyvinvointimittareita:

- Kouluterveyskysely, joka toteutetaan joka toinen vuosi. Vastaajina ovat perusopetuksen 4. ja 5. luokkalaiset sekä 8. ja 9. luokkalaiset, lukiokoulutuksen 1. ja 2. vuoden opiskelijat sekä ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijat.
- Move!, joka toteutetaan vuosittain perusopetuksen 5. ja 8. luokkalaisille.
- LIITU, joka toteutetaan joka toinen vuosi. Vastaajina ovat peruskoulun 7-15 vuotiaat oppilaat ja vuodesta 2020 alkaen myös toisen asteen oppilaitokset vastaavat kyselyyn.
- Liikkuvan koulun nykytilan arviointi on koulun henkilökunnan ryhmätyönä toteuttama arviointi, joka tuottaa tietoa koulun toiminnan kehittämiseksi.

Mikäli koulussanne käytetään myös muita hyvinvointimittareita, voit vastata myös näiden osalta tutkimukseen.

13. Kuinka hyvin tunnet seuraavat koululaisten hyvinvointiin keskittyvät hyvinvointimittarit?

(1 = erittäin huonosti ... 5 = erittäin hyvin)

*

	1	2	3	4	5	en osaa sanoa
Kouluterveyskysely	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Move!	☐	☐	☐	☐	☐	☐
LIITU	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Liikkuvan koulun nykytilan arviointi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Joku muu, mikä? <input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐	☐

14. Kuinka hyödylliseksi oman työsi näkökulmasta koet seuraavat hyvinvointimittarit?

(1 = täysin hyödytön ... 5 = erittäin hyödyllinen) *

	1	2	3	4	5	en osaa sanoa
Kouluterveyskysely	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Move!	☐	☐	☐	☐	☐	☐
LIITU	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Liikkuvan koulun nykytilan arviointi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Joku muu, mikä? <input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐	☐

15. Kuinka tärkeänä/hyödyllisenä/mielenkiintoisena pidät toimintakyvyn edistämistä?

(1 = täysin eri mieltä ... 5 = täysin samaa mieltä) *

1 2 3 4 5 en osaa sanoa

	1	2	3	4	5	en osaa sanoa
Koulun toimintakulttuuri tukee oppilaiden fyysisen toimintakyvyn kehittymistä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Koulun fyysinen ympäristö tukee oppilaiden toimintakyvyn kehittymistä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Koululla on valmiiksi mietitty keinoja tukea oppilaita, joiden fyysinen toimintakyky on heikko	☐	☐	☐	☐	☐	☐

19. Kuinka paljon hyödynnät hyvinvointimittareita seuraavien työtehtävien osalta?

(1 = erittäin harvoin ... 5 = jatkuvasti) *

	1	2	3	4	5	en osaa sanoa
Yhteistyössä liikunnanopettajan kanssa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyössä luokanopettajan kanssa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyössä kouluterveydenhuollon kanssa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyössä kuraattorin kanssa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyössä koulupsykologin kanssa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pedagogisissa selvityksissä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pedagogisissa arvioissa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oppilaan oppimissuunnitelmassa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oppilaan HOJKSissa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Muut työtehtävät, kerro tarkemmin <input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐	☐

20. Mikäli koulussanne on valmiiksi mietitty keinoja oppilaiden fyysisen hyvinvoinnin tukemiseksi, kuvaile keinoja, joita olet työssäsi toteuttanut.
